

Digital dømmekraft

Digital dømmekraft

Det har betydning for deg, og for dine elever, å kunne orientere seg i en digital verden.

Modulen er skrevet i et enkelt språk, derfor belyses mange sider gjennom å bruke eksempler. Eksempel-oppgavene er derfor ikke pensum, men er ment å illustrere og belyse noen sider av den digitale verdenen.

I denne modulen vil du bli presentert for ulike sider av den digitale dømmekraften - både i form av søk, kildekritikk, personvern o.l, men også noen refleksjoner rundt din egen praksis og forståelse. Opphavsrett er ikke omtalt i denne modulen siden temaet er tatt opp tidligere i modul 3 - sammensatte tekster. Dømmekraft handler også om når og hvordan du skal bruke teknologi, når er det hensiktsmessig for å styrke læring og støtte undervisning.

Det forutsettes at du har noen forkunnskaper om søk, kildekritikk og opphavsrett - slik at fokuset i modulen vil være å anvende dette i praksis. Denne modulen har derfor mange refleksjonsspørsmål slik at du må tenke over problemstillinger, og ikke bare få presentert fasitsvar og veiledninger. Kanskje dette også kan være en inspirasjon i eget arbeid - å måtte reflektere over innhold framfor å kun lese faktatekster?

Du vil også finne noen tips til hvordan du kan arbeide med temaene i forbindelse med din undervisning. Dette finner du både i "tenk over"-spørsmål i teksten og på sidene som er merket med "eksempeloppgave".

Hva skal du sitte igjen med etter å ha jobbet med modulen

Det viktigste med modulen er at du har reflektert over din praksis på nett, har forstått viktigheten av det og har fått noen ideer til hvordan du kan jobbe med dette i eget klasserom. Du skal ha forstått at det å ha digital dømmekraft er viktig lærdom for elevene - det handler om elevenes framtid.

Du skal ha en forståelse for hva som menes med grunnleggende ferdigheter og 21. århundrets ferdigheter - og hvorfor dette er viktige ferdigheter for å delta i samfunns-, arbeids- og privatliv.

Søk og kildekritikk

- du skal vite at man trenger gode søkeferdigheter for å kunne dra nytte av all kunnskap som er tilgjengelig på Internett
- du skal vite at det er ulike strategier når man søker; avansert søk, søk på fagspesifikke sider, bruk av ulike søkemotorer
- du skal vite hvorfor det er viktig å arbeide med kildekritikk
- du skal kunne reflektere over hvordan søkemotorene velger ut og presenterer innhold for oss, og hvorfor personalisering av søketreff er en utfordring for kildekritikk

- du skal vite at dine persondata og søkehistorikk har en verdi for leverandører av f.eks. søketjenester
- du skal kjenne til minst en strategi for å utøve kildekritikk

Nettvett og nettikette

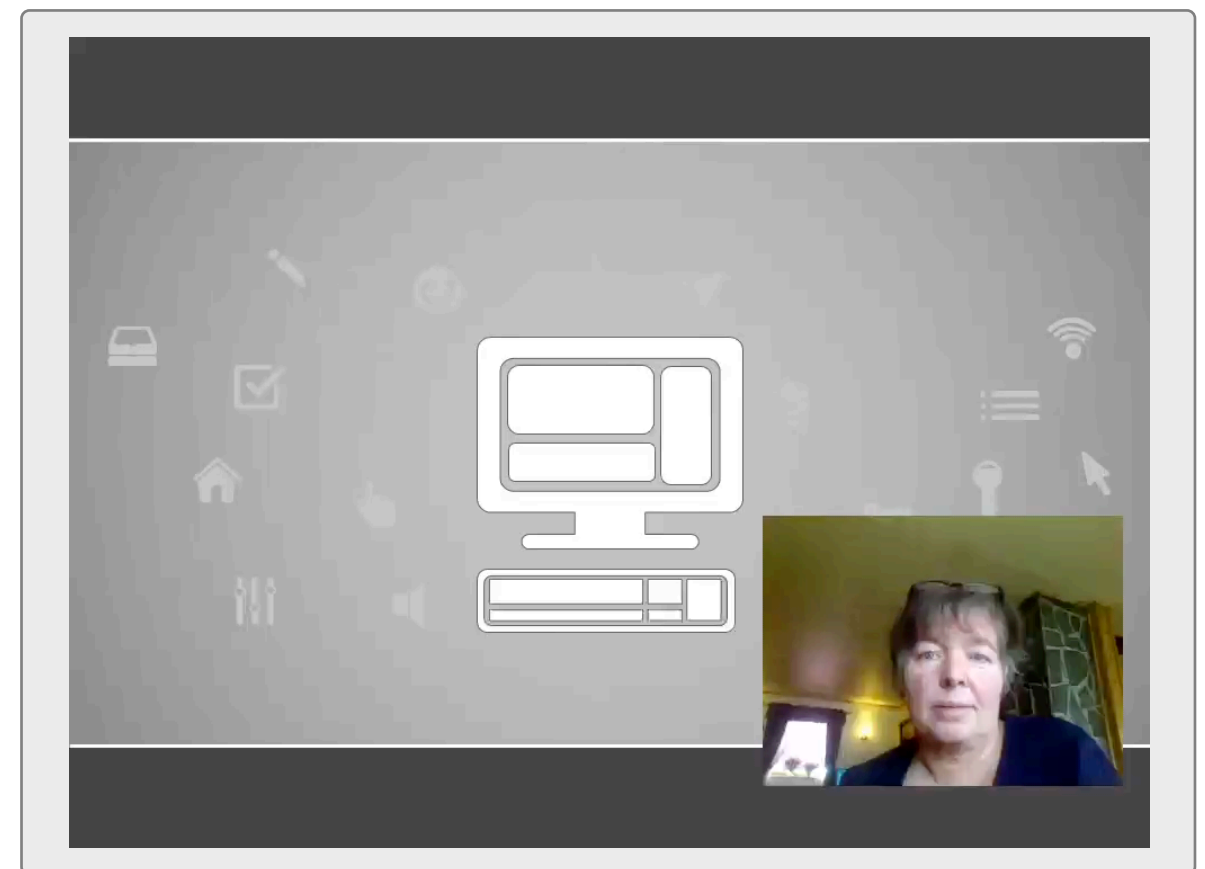
- du skal vite hva som menes med digitalt fotspor og sosial identitet
- du skal vite at du er kurator for din egen profil, og ha noen strategier for hvordan du kan bli en bedre kurator
- du skal vite hva som er lovlig å publisere på nett
- du skal kunne gjøre etiske refleksjoner rundt hva som er passende å publisere på nett

Opphavsrett - fra modul 3 sammensatte tekster

- du skal kjenne til begrepene Copyright og Creative Commons
- du vet at det finnes en lov om opphavsrett og noe av bakgrunnen for at vi har en slik lov
- du skal kunne gjenkjenne en lisens og da vite hvordan du kan bruke innholdet
- du skal kunne reflektere over hva slags lisens du ønsker å bruke på egne publikasjoner

Kommunikasjon

- du skal kjenne til noen tjenester for samhandling og samarbeid
- du skal vite hva begrepet PLN betyr, og hvorfor "nettverking" er viktig
- du skal kunne reflektere over hva slags type verktøy som vil være hensiktsmessig basert på oppgaven som skal løses

Personvernerklæringer og brukervilkår

Personvernet står sterkt i Norge. Vi har strenge regler for hva som kan lagres om oss av for eksempel offentlige instanser, inkludert skoler. Datatilsynet kontrollerer virksomheter for å sikre at blant annet våre persondata blir behandlet forsvarlig. De mener for eksempel at vi har en "rett til å bli glemt" - at man ikke kan lagre data om personer lenger enn det som er nødvendig for at man skal unne utføre sine oppgaver. Likevel mener noen at vi bør gi avkall på noe av personvernet dersom dette kan gi oss økt sikkerhet, for eksempel i forbindelse med terrorvirksomhet.

I 2018 ble GDPR innført. GDPR står for "General Data Protection Regulation" eller **Personvernforordningen** som den kalles på norsk. Bakgrunnen for forordningen er et ønske om å bedre enkeltpersoners mulighet for å kontrollere opplysninger registrert om dem selv. Det betyr at du f.eks. kan be en tjenesteleverandør å få utlevert alle opplysninger de har registrert på deg, og at de ikke får lov til å bruke informasjonen til å lage en profil av deg. Du har også rett til å be om at de sletter informasjonen de har lagret om deg, men på den andre siden kan det også bety at du ikke lenger kan bruke tjenesten. I forbindelse med at du har rett på å få ut

data om deg selv ligger det også en rettighet til å få dataene på i et elektronsik strukturert format, som gjør at du også kan overføre dataene dine fra et system til et annet (dataportabilitet). Retten til dataportabilitet er hjemlet i Artikkel 18 i forordningen.

Du har kanskje opplevd at mange tjenester har bedt deg om å godta de nye vilkårene. Det skyldes artikkel 7; Gyldig samtykke må være eksplisitt for data som samles inn og formål data som er brukt (Artikkel 7; definert i Artikkel 4). I praksis betyr dette at du må godkjenne at data samles inn, og du skal informeres om hva dataene brukes til. Denne godkjenningen kan du når som helst trekke tilbake.

Tjenesteleverandører som bryter personvernforordningen kan bli ilagt store bøter. For skolene betyr dette blant annet at skoleeier må ha god oversikt over hvordan elevenes data blir samlet inn, hva de blir brukt til og at de har reflektert over om nytten av å bruke tjenesten står i stil til nytten av tjenesten. Mange kommuner har derfor innført et strengt regime i forhold til hva elever skal ha tilgang til fordi de risikerer store bøter om de bryter GDPR.

Tenk over: I en tid med terrorfarer og nye former for kriminalitet er det viktig å ta stilling til hvor viktig personvernet er i forhold til trygghetsnivået i samfunnet.

1. Bør vi gi avkall på noe av personvernet vi har i dag for å få et tryggere samfunn? Finn argumenter for og mot.

2. Hvor bør grensene gå for hva slags informasjon myndighetene skal kunne overvåke og lagre om den enkelte innbygger – hvor stor overvåkning skal vi tåle for å hindre terrorvirksomhet?

En del av å sikre sine personlige opplysninger er å vite noe om hvordan de blir lagret og brukt av andre. Vi oppgir mange opplysninger for å få tilgang til tjenester, ofte flere enn det som er nødvendig for å bruke tjenesten. De aller fleste leser ikke personvernerklæringer og brukervilkår, de trykker bare "godta" eller "accept". Det er kanskje ikke så rart siden de fleste slike består av mange sider tekst, ofte på teknisk engelsk - og uten å godta får man heller ikke tilgang.

Personvernerklæringene sier hvordan leverandør bruker og lagrer dine persondata, mens brukervilkår sier noe om hvilke rettigheter og plikter du har - og hvilke rettigheter du gir fra deg.

For å få tilgang til tjenester må du godta betingelsene som er satt, og har du lastet ned en app til nettbrett eller mobil har du kanskje også lagt merke til at mange krever tilgang til hvor du befinner deg (gps), kontaktliste, meldinger o.l.

Tenk over; hvorfor trenger tjenesteleverandørene å vite så mye om deg? Hvor går grensa for hva du vil oppgi av personlige opplysninger eller gi tilgang til av sensitive data for å kunne bruke en tjeneste?

Presentasjonen til høyre er for din egenrefleksjon. Tenk over hva du ønsker å dele med hvem, og hva som kan være

konsekvenser av at "alle" kan se informasjonen. Det neste punktet vil være å sjekke at du har gjort endringer på personverninnstillinger, f.eks. i sosiale nettverk, slik at de stemmer overens med hva du har tenkt å dele med hvem.

Slideshare: [Personvernerklæringer og vilkår](#) og [Digitalt fotspor konsekvens](#)

Introduksjon

Internett - en verden av muligheter

Internett og teknologiutviklingen har gitt oss nye muligheter - og utfordringer. Vi har tilgang til mer informasjon nå enn noen gang tidligere i historien, og store mengder data blir lastet opp hvert minutt.

Bedrifter har brukt denne teknologien i mange år, fordi det er effektivt. I skolene har man investert i utstyr og opplæring, men har, med noen hederlige unntak, ikke fått den ønskede gevinsten. Dette skyldes blant annet at man ikke har lagt om undervisningspraksis, men heller forsøkt "å sette strøm på gamle metoder". Rapporten "**Students, Computers and learning - making the connection**" fra OECD er ett av mange forskningsprosjekter som peker på akkurat denne utfordringen.

Samfunnet blir stadig mer digitalisert, og det digitale skillet er nå mellom de som kan bruke teknologien og de som ikke kan det. Det er derfor viktig at man arbeider med å gi elever nødvendig kompetanse - det handler om elevenes framtid.

Digital dømmekraft

I denne modulen tolkes digital dømmekraft til å gjelde flere områder; personvern, opphavsrett, kildekritikk, men hvor nettvett og nettikette har hovedfokus. Presentasjonene du finner her kan leses i fullskjerm ved å trykke på pila (<->) som står i nedre høyre hjørne av hver presentasjon.

Grunnleggende ferdigheter

For å kunne ha nytte av og skape godt læringsutbytte av informasjonstilgangen og mulighetene teknologien gir oss, må man ha noen grunnleggende ferdigheter. De grunnleggende ferdighetene deles, i **rammeverk for digitale ferdigheter**, inn i; tilegne og behandle, produsere og bearbeide, kommunikasjon og digital dømmekraft. En annen måte å se på disse fire hovedområdene er;

- Søk og kildekritikk (lete, finne, gjenfinne, organisere, vurdere kritisk)
- Produksjon og opphavsrett (skape og formidle)
- Samhandling og samarbeid (kommunikasjonskompetanse)
- Nettvett og nettikette (digital dømmekraft)

Refleksjon - din praksis på nett

Spørsmålene under er ikke noe som skal leveres inn og vurderes, men er spørsmål som du kan reflektere over i forhold til hvordan du bruker Internett i dag. Du har kanskje ikke svar på alle spørsmålene nå, men forhåpentligvis skal du ha et mer bevisst forhold til dem når du er ferdig med denne modulen.

Bruk en søkemotor for å se hva slags søketreff du får når du "googler" navnet ditt

- Er det opplysninger om deg eller noen med samme navn? I så fall – hvordan skal folk skille mellom deg og den/de andre?
- Hvor mange av sidene som kommer opp i søket er det du som har kontroll over (eks din YouTubekonto, din Facebookside, din Twitterprofil, din LinkedIn-profil, din Slidesharekonto, din Flickrkonto, din blogg osv)?
- Hva tenker du om hva som kommer fram i søket – er det bra for deg, eller er det dårlig?

Din profil på ulike nettsteder

- Hva slags brukernavn benytter du – og er det et fornuftig brukernavn?
- Hva slags epostadresse har du – gir den et fornuftig bilde av hvem du er eller er det et «tullenavn»? Kan du bytte, vil du bytte?
- Hva slags bilde presenterer du deg med – bør du bytte?
- Hva sier du om deg selv – bør du fjerne, endre, legge til noe?
- I hvor stor grad har du gjort noe med personverninnstillingene – kan alle se det du gjør eller har du gjort noen avgrensinger?

Din praksis

- Hva bruker du de ulike tjenestene til – er det for å holde kontakt med andre (hvem), er det for å vise fram det du kan/har laget, som lagringsplass, for å lære deg noe nytt, annet? I hvilken grad oppfatter du selv dette som nyttig å bruke tid på? Er det du publiserer selv gjennomtenkt?
- Å ha gode nettverk er viktig – hvor godt er nettverket ditt i dag (hva slags nytte kan du ha av det), og hvordan kan du lage nettverket enda bedre? Hvordan vil du velge ut de som du vil ha i ditt nettverk?

- Hvor ofte skriver du om mennesker du kjenner på nett eller publiserer bilder av dem? Tenker du over hva du skriver og spør om det er greit å bruke bildene?
- Hvordan forholder du deg til innhold du finner på nett – er du kritisk og praktiserer du opphavsrett (både i forhold til hva du selv publiserer og hva andre har lagt ut)?
- Hvordan sikrer du deg selv og ditt innhold?
- I hvor stor grad har digitale ferdigheter fokus i din undervisning?

Om framtiden

Samfunnet blir mer digitalisert, og vi jobber også mye mer globalt. Ofte sier vi at kompetanse som er nødvendig for det 21. århundret – utover ren fagkompetanse – handler om problemløsning (også kreativitet og utforsking), samarbeid og deltakelse (innbefattet kommunikasjon), strategier for livslang læring (blant annet gjennom å bruke teknologi, kunne gjøre gode søk, organisere informasjon, utøve kildekritikk og praktisere opphavsrett), nettvett og nettikette.

- Hvor enig er du i at dette er viktig kompetanse for arbeidslivet?
- I hvor stor grad føler du at skolen utrunder elevene med disse ferdighetene? Er det skolens ansvar eller er dette noe de må ta ansvar for selv? Hva har du tenkt til å gjøre med det?

Illustrasjon: Shutterstock

Grunnleggende ferdigheter

I teksten under finner du korte introduksjoner til hvert av de fire hovedområdene. Enkelte av dem vil ikke bli fordypet videre i modulen "digital dømmekraft", mens andre får et større fokus. En god ressurs for å arbeide med å utvikle ferdigheter og kompetanse hos elevene er IKTplan.no.

IKTplan.no er en ressurs fra Senter for IKT i utdanningen.

Ressursen er gratis, og er basert på KO6 og rammeverk for digitale ferdigheter, og gir et helhetlig inntrykk av hva elevene skal ha lært når de går ut av skolen.

Søk og kildekritikk

Informasjonsmengden på Internett er enorm, vi har tilgang til mer informasjon nå enn noen gang tidligere i historien. Hvert minutt lastes det opp store mengder data. Skal man kunne utnytte mulighetene dette gir må man ha gode søkeferdigheter. Man må også være i stand til å vurdere informasjonen kritisk - når alle kan være redaktører må vi vite om innholdet vi finner er troverdig. Dersom man ikke har gode søkeferdigheter blir Internett ineffektivt. Man bruker mye tid på å søke etter informasjon, og finner kanskje ikke informasjon som er troverdig, objektiv, nøyaktig og egnet. Endringer i samfunnet, f.eks. på bakgrunn av teknologiutvikling, gjør at vi må være i stand til å tilegne oss nye ferdigheter - legge grunnlag for livslang læring - og da må

vi kunne bruke all kunnskapen som er gjort tilgjengelig for oss på en god måte.

Samfunnet blir stadig mer digitalisert, så det å kunne søke etter informasjon som er viktig - enten det er søknadsskjema for barnehage eller bygging av garasje, finne lover og forskrifter eller bruksanvisninger og veiledninger. Like viktig er det å finne informasjon om saker man ønsker å ta stilling til eller ytre seg om. Dersom man ikke har gode søkeferdigheter har man et dårligere utgangspunkt - både for læring og for samfunnsdeltakelse.

Slideshare: **Gode søk en introduksjon** og **Kan ett bilde si mer enn tusen ord**

Produksjon og opphavsrett

Vi lever i et kunnskapssamfunn, og ønsker å formidle og dele kunnskapen. Det er på den måten samfunnet utvikles. Da er det viktig at man kan skape og formidle på en god måte. Det betyr ikke at man skal være ekspert på presentasjonsprogrammer og kunne all funksjonalitet - det handler om å kunne formidle og framheve et budskap. Presentasjonen over til høyre viser noen eksempler fra reklamekampanjer hvor man kanskje kan si at ett bilde kan si mer enn 1000 ord. Opphavsrett er sentralt i forhold til å skape og formidle. Vi skal vise respekt for andres arbeid, men samtidig kan et for strengt vern være til hinder for delingskultur. Opphavsrett handler både om hvordan vi kan bruke det andre har laget, og om hvordan vi ønsker at andre skal bruke det vi publiserer

Presentasjonen under til venstre trekker fram et annet element, nemlig at man skal fortelle en historie med det man lager. Fordi produksjon ikke vil bli behandlet videre i denne modulen finner du en del stikkord og refleksjonsspørsmål knyttet til temaet i presentasjonen under til høyre. Disse presentasjonene er ikke pensum i dette MOOC'et, men er ment som en ekstraressurs for deg.

Slideshare: **Historiefortelling** og **Produksjon**

Samhandling og samarbeid

Teknologien gir oss muligheter for samhandling og samarbeid på et helt annet nivå enn tidligere. Før i tiden var hastigheten på kommunikasjon begrenset til hvor raskt man kunne gå, en hest kunne løpe eller et skip kunne seile. I dag kan vi i løpet av et par tastetrykk få kontakt med mennesker over hele kloden, og få raske svar på det vi lurte på. Før visste vi det kunne ta noen uker fra vi sendte et brev til vi fikk svar, i dag forventer vi nærmest å få en tilbakemelding umiddelbart.

Å bygge nettverk er en viktig del av kommunikasjonskompetansen - og her snakker vi om ulike typer nettverk; fra venner og kjente til mer profesjonelle nettverk som kan bidra til kompetanseheving.

I arbeidslivet er det krav om gode samarbeidsegenskaper, og teknologi gjør at vi kan jobbe med andre nærmest uavhengig av tid og sted. Vi kan delta i virtuelle møter, ha videokonferanser og følge med på streaming fra konferanser - enten de foregår lokalt, nasjonalt eller globalt. Med

skytjenester har vi fått mulighet til å samarbeide gjennom å dele filer eller produsere innhold samtidig, f.eks. i samme dokument eller presentasjon.

I skolen kan elever samarbeide, og gjennom skytjenester har de tilgang til sitt innhold og oppgaver enten de er på skolen eller hjemme - og om det er hverdag eller helg. De kan samarbeide med andre elever om oppgaver, enten det er samskriving eller chat.

På fritiden kan det handle om å holde kontakt med venner og familie gjennom sosiale medier og ulike typer kommunikasjonsløsninger - eller man spiller onlinespill med venner og kjente fra alle deler av verden.

Nettvett og nettikette

Nettvett og nettikette handler om hvordan du presenterer deg på nett, hva du sier om andre og hvordan du oppfører deg på nett. Det handler også om sikkerhet; hvordan du kan verne deg selv og dine opplysninger.

21. århundrets ferdigheter

Hvilke ferdigheter kreves i det 21. århundret? Det er mange ulike aktører som har meninger om dette, blant annet **P21** (Partnership for 21. Century skills), **Skills21**, **OECD** og andre aktører. Også Fagfornyelsen tar utgangspunkt i disse ferdighetene i forberedelsene til nye læreplaner i fag gjeldende fra 2020 - [les mer om Fagfornyelsen her \(nedlasting av pdf\)](#).

De punktene som vanligvis går igjen (i tilfeldig rekkefølge er);

- informasjonskompetanse – søke, gjenfinne og organisere
- kildekritikk og kritisk refleksjon
- problemløsning
- kreativitet og innovasjon
- samarbeidsegenskaper
- kommunikasjonskompetanse
- bruk av teknologi (effektivitet og teknologistøttet kunnskapsbygging)
- egenregulering (selvregulering)
- global innbygger (globalt ansvar)

Egenrefleksjon - framtidens ferdigheter

Spørsmål og utsagn under er basert på PlayDecide – eSkills. Hva tenker du om spørsmålene?

1. Er digital kompetanse det samme som IKT-ferdigheter?
Hvordan tror du de fleste forstår digital kompetanse?
Hvordan forstår du begrepet?
2. Dobbel teknologiutfordring; tilgang og bruk. Å ha tilgang til teknologi er en ting. Å vite hvordan man skal bruke teknologien er en helt annen. Hvilket aspekt mener du er mest utfordrende, og hvorfor?
3. Makt til e-folket! Internett kan gi hver enkelt innbygger tilgang til politisk deltakelse og beslutningstaking, f.eks. e-valg. Hvor ønskelig eller uønsket er dette?
4. La oss reise på shopping –online. Å handle på nett krever egentlig ikke digital kompetanse. Det handler bare om noen få klikk. Er du enig? Hvorfor/hvorfor ikke?
5. Holder det å beherske Officepakka? Officepakka har blitt et typisk eksempel på hva man trenger av ferdigheter for en kontorjobb, men er det nok? Hva slags digital kompetanse er nødvendig hos dagens arbeidstakere?
6. Kunnskapsarbeidere. Hvilke ferdigheter mener du man må ha for å være en god kunnskapsarbeider?

7. Trenger man digitalkompetanse for å nå til topps? Er det mulig å få en toppstilling i dag dersom man har lite eller ingen digital kompetanse? Diskuter.
8. Hode eller hjerte? Burde studenter lytte til hodet og velge en utdanning som garanterer at de får en jobb i framtiden (f.eks. innenfor IT) eller skulle de lytte til hjertet og velge noe de har pasjon for? Burde den nåværende økonomiske situasjonen ha noen betydning for dette valget, f.eks. når man tenker på at en del EU-land har stigende arbeidsledighet og/eller er i økonomisk krise - eller at oljeprisen synker og fører til økt arbeidsledighet i denne sektoren i Norge?
9. Er livslang læring mirakelkuren? Hvordan kan vi best forberede oss for en framtid hvor vi bytter jobb oftere?
10. Uten IKT-ferdigheter, ingen jobb? Andelen jobber som krever at man har IKT-ferdigheter øker. Hva mener du blir igjen av jobber i framtiden for mennesker med ingen eller lite IKT-kompetanse?

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

21 århundrets ferdigheter er en del av den digitale dømmekraften - for eksempel i forhold til hvordan du implementerer disse når du bruker teknologi i din undervisning. Dine elever trenger å utvikle disse ferdighetene for å klare seg i samfunnet fordi dette er ferdigheter som etterspørres i arbeidslivet. Det står f.eks. i omtrent samtlige

stillingsannonser at man må ha samarbeidsevner, og god muntlig og skriftlig framstillingsevne. Samarbeid er derfor noe man må øve på, samtidig som man i skolen har tradisjon for at de skal arbeide og vurderes individuelt. Kommunikasjonskompetanse handler både om å være sterk rent språklig, men også kunne lage (produsere) presentasjoner som framhever et budskap - slik hovedområdet produsere og bearbeide i rammeverk for digitale ferdigheter peker på. Elevene må lære hvordan de skal kunne bruke teknologi både for å utføre arbeidsoppgaver mer effektivt, og for læring. Endringer i samfunn og teknologi skjer så raskt at de er nødt til å kunne tilegne seg nye ferdigheter gjennom hele livet. Før i tiden begynte man gjerne i en jobb og var der til man gikk av med pensjon, i dag bytter man jobb gjerne mange ganger i løpet av sin yrkeskarriere.

Du må derfor kunne vurdere hva slags ferdigheter man øver på når du lager ulike aktiviteter for dine elever, slik at de får opparbeidet seg nødvendige ferdigheter og kunnskap innenfor områdene nevnt over. Læringsmålene kan være ulike;

- Kunnskapsbasert – med fokus på hva elevene skal vite eller kunne, for eksempel fakta eller moralsk eller sosial kunnskap
- Forståelsesbasert – med fokus på hva elevene skal forstå, for eksempel forstå hvordan fotosyntese foregår
- Applikasjonsbasert – med fokus på hva elevene skal være i stand til å gjøre, for eksempel bruke en kalkulator for å gjøre

beregninger, utføre eksperimenter eller gjennomføre spørreundersøkelser

Det er derfor viktig å tenke gjennom hva slags type mål du har for å velge riktig ressurs eller aktivitet. Skal elevene vite, tro, forstå, være i stand til å gjøre, liste opp, sette pris på, føle osv.

Tenk over; hva slags type ferdighet er det man opparbeider seg gjennom disse aktivitetene - er læringsmålet problemløsning, kommunikasjon, samarbeid, lære gjennom demonstrasjon, finne informasjon eller teknologistøttet kunnskapsbygging?

Søk

Gode søkeferdigheter er nødvendig

I dag må man ha gode søkeferdigheter, men hva er egentlig søk? Man kan betrakte søk på to måter;

- Du søker aktivt etter informasjon og vurderer hvilke søkeresultater du vil bruke
- Automatisk innhenting gjennom bruk av kuratortjenester - da arbeider teknologien for deg og presenterer innhold som passer med kriteriene du har satt

Det er to hovedfeller å gå i når man skal gjøre aktive søk;

- Hvor du søker (søkemotorer, nettsider)
- Hvordan du søker (bruker søkeord)

Mange har dårlige søkeferdigheter, og da blir Internett ineffektivt. Enten finner man for mye, og da må man ha noen strategier for å filtrere søkeresultatene slik at det ikke blir uoverkommelig og vanskelig å finne informasjonen - det blir som "å ikke se skogen for bare trær". Når man får for mange søkeresultater vil ofte mange av dem være lite egnet opp mot formålet med søket. Da må man vite hvordan man kan avgrense søket slik at resultatene blir mer relevante.

Alternativt finner man for lite, og da må man vite hvordan man finner gode søkeord (nøkkelord).

Du har tilgang til et helt bibiloteke noen tastetrykk unna - men du må vite hvor biblioteket er (hvor du søker, f.eks. fagspesifikke nettsider eller bruke søkemotorer) og klare å stille gode spørsmål til bibliotekaren (hvordan du søker). Først da blir søkingen effektiv.

Noe å tenke over er at mange barn ikke klarer å skille mellom hva som nylig har skjedd og hva som har skjedd tidligere når de søker etter informasjon. De kan derfor tro at videoer de ser er noe som har skjedd akkurat nå, og bli redde. De må også lære å skille fakta og fiksjon. Det finnes noen "hverdagsforestillinger" om informasjon på Internett, f.eks. at det er mer troverdig om det står i bøker enn om det står på Internett, at det er mer sant hvis det er bilder enn tegninger osv. Slike misforståelser må oppklares, og også snakke om hvordan både videoer og bilder kan bli manipulert.

Det forutsettes i dette kurset at du har noen søkeferdigheter, men det anbefales at du ser på søkemålene i IKTplan.no eller bruker andre veiledninger for å lære deg å gjøre gode søk.

Hva må du kunne som lærer?

- Kjenne til ulike typer søk, for eksempel bildesøk, kartsøk, nyhetssøk, søk på fagspesifikke sider, leksikonsøk og lignende
- Kjenne til mulighetene for avanserte søk, for eksempel søk etter filtype, dato, språk, lisens
- Kjenne til begrepet filterboble (personaliserte søkeresultater)
- Kjenne til noen tjenester for automatisk innhenting av selvvalgt emnestoff (eks. netvibes, tweetwall, IFTTT)
- Forklare hvordan kuratortjenester kan være effektive informasjonsinnhentere
- Kjenne til begrepene personlige og sosiale bokmerker (eks. delicious, scoop.it)
- Kjenne til begrepene statiske og dynamiske bokmerker
- Kunne sette opp automatisk innhenting av emnestoff med ulike kuratortjenester
- Reflektere over hvorfor kuratortjenester kan bedre effektivitet og styrke læringsprosesser

Navigering og å lese digitalt

Det er ikke bare det å gjøre gode søk som er vesentlig for å få utnyttet informasjonen som ligger på Internett. Man må kunne navigere mellom sider, og det er nok så oppsiktsvekkende at å lese digitalt ikke er omtalt i Ko6. Å lese digitalt er også omtalt i modulen Digital studieteknikk under lesestrategier, å navigere i digitale tekster.

Å lese digitalt

Å lese digitalt er annerledes enn å lese analogt, blant annet fordi man leser på ulike måter. Analogt leser man fra øverst til nederst, og fra venstre mot høyre. Digitale nettsteder krever en annen form for tilnærming – hvor man ofte fester blikket på overskrifter og ulike medieelementer på nettsiden.

Det er en sterk sammenheng mellom leseferdigheter og det å lese digitale tekster. De som leser godt på papir har fordeler når de leser digitalt, framfor de som har dårligere leseferdigheter. En god digital leser kan evaluere informasjon fra ulike kilder, vurdere troverdighet og brukbarhet av hva de leser. De kan og

så løse oppgaver som krever at leseren kan navigere på egen hånd og finne informasjon, også når den framkommer i nye kontekster.

Lenker og struktur

Man må også forstå lenkenes funksjon på nettsiden. Noe av forskjellen er at man, for å utføre en oppgave, ofte må se på flere nettsider og sammenholde informasjon fra disse. Det krever at man klarer å huske informasjon eller at man har teknikker for å ha oppe flere nettsider samtidig. Nettstedene er ofte ulikt oppbygd – i motsetning til analoge bøker hvor designet er gjennomgående for hele boken – og dette kan skape utfordringer for forståelse og navigasjon. Det er også vanskelig å få et overblikk over hvor mye tekst det er – en bok gir antydning om innhold, mens på nett «ser» man ikke alle sidene samtidig.

Kritisk refleksjon og gode søkeferdigheter

Kritisk refleksjon og gode søkeferdigheter er nøkkelferdigheter for å lese digitalt – fordi det er nærmest ubegrenset med kilder, som varierer i troverdighet, objektivitet, nøyaktighet og egnethet. Verdt å tenke over er også at mye av den digitale informasjonen ofte handler om «transaksjoner» i form av at man spør etter informasjon – gjennom søk, eposter og sosiale medier – framfor at man leser hele bøker eller tekster, slik man gjør analogt.

Navigasjon

Å kunne navigere er en svært viktig ferdighet for å lese digital informasjon.

- Komplexiteten i navigasjon handler om at man må se flere nettsider for å fullføre en oppgave.
- Noen ganger framkommer ikke informasjonen umiddelbart – kanskje man må scrolle nedover på siden eller lese på mange ulike sider. Informasjonen er derfor ikke synlig med en gang man starter lesingen.
- Man må forstå hva som er lenker, og kunne velge ut de aktuelle blant en mengde lenker.
- Det er enklere å finne lenker hvis de står samlet enn hvis de forekommer i løpende tekst.
- Sider med dårlig struktur og/eller med annonser på siden gjør at leserens oppmerksomhet tas bort fra relevante linker og bidrar til at navigasjon blir vanskelig.
- Tydelig informasjon om hvilke lenker man skal bruke og at lenkene samles vil hjelpe til med å lette arbeidet.

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Den ene siden handler om å gi elevene strategier for søk og kildekritikk, og om å lære dem strategier for å lese digitalt. Den andre siden handler om innhold du gjør tilgjengelig, f.eks. i læringsplattform. Da må du tenke gjennom hvordan du strukturerer innholdet slik at det er lett for elevene å finne og

skape oversikt over innholdet. Dette kan f.eks. bety at du samler lenker i en oversikt, du må tenke på hvilke overskrifter du skal bruke og sørge for en enhetlig struktur.

I tillegg til å kunne lese og navigere på siden er det selvfølgelig også viktig at man klarer å tolke informasjonen man finner.

Illustrasjon: **Shutterstock**

Innhente og organisere informasjon

For å nyttiggjøre oss all kunnskapen som er delt på Internett må vi ha noen strategier for å organisere den slik at den blir "brukbar" - at vi kan organisere den slik at vi kan få benyttet den.

Tenk over; hvordan organiserer du innhold fra Internett slik at det blir "brukbart" for deg i form av at du effektivt kan gjenfinne og benytte innholdet? Hvordan deler du informasjon du finner og organiserer - f.eks. i læringsplattform, via sosiale medier, bruk v kuratortjenester og aggregatorer?

Favoritter/bokmerker

Den enkleste formen å organisere på er å bruke favoritter/bokmerker i nettleseren. Da vil man få en oversikt over og rask tilgang til nettsider man bruker ofte eller finner interessante av andre årsaker. Disse bokmerkene er kun for en selv, på den datamaskinen man vanligvis benytter. Noen tjenester tilbyr at bokmerkene lagres i nettskya, da kan man logge seg på og få tilgang fra en hvilken som helst datamaskin.

Tenk over; Hvis du bruker favoritterfunksjon i nettleseren; hvor mange favoritter bør man ha og hvordan bør man organisere disse (f.eks. i mapper) for at denne funksjonen fortsatt skal være effektiv?

Det er også noen tjenester som tilbyr å dele bokmerker med andre - alternativt bruke såkalt sosiale bokmerker. Sosiale bokmerker gjør at man kan dele bokmerkene med andre, og man kan "tagge" dem (merke dem) med emneord som gjør det enkelt å søke opp et tema - også på tvers av brukere. Dette kan være aktuelt for å få en samlet oversikt over gode ressurser innenfor et tema - f.eks. kan man tenke seg at hele klassen søker etter ressurser i forbindelse med et faglig prosjekt, f.eks. å søke etter informasjon om global oppvarming og merke lenkene de lagrer som bokmerker med #klimaendringer. På den måten kan alle dra nytte av den felles innsatsen. Xmarks, Delicious og Diigo er eksempler på tjenester som lar deg dele bokmerker med andre. Du kan også lage en samling med lenker gjennom å bruke tjenesten **Symbaloo**. Denne tjenesten er omtalt i IKTmooc.

Tenk gjennom; hvordan kan du bruke sosiale bokmerker i din undervisning?

Aggregatorer og kuratortjenester

Noen andre alternativer for å organisere informasjon er gjennom aggregatorer og kuratortjenester. En aggregator samler informasjon etter kriterier du har satt og presenterer dem samlet. Definisjon på en aggregator er: en nettside eller

programvare som samler spesifikk type informasjon fra flere kilder.

Et eksempel på en slik aggregator er Tweetdeck. Den samler tweets - twittermeldinger - for deg og presenterer dem på den måten du ønsker framfor at du kun får en kronologisk presentasjon av twittermeldinger fra de du følger. Med Tweetdeck kan du organisere informasjon i kolonner, f.eks. alle, meldinger hvor jeg er nevnt, direktemeldinger til meg - og lage andre lister, f.eks. norske lærere eller få alle meldinger som er merket med et emne. En emneknagg, eller hashtag (#), gjør at man raskt kan søke fram alle meldinger som er merket på denne måten - enten det handler om #jula, #mgp, #lærerhverdag eller #edchat. Mange arrangementer (tv-sendinger, konferanser osv) bruker en fast emneknagg for sitt arrangement.

Når du samler informasjon fra nett - enten for å organisere den for eget bruk eller for å dele den med andre - er du en kurator. På samme måte som en redaktør i en avis må velge ut og velge bort nyheter, kan du velge ut og velge bort innhold. Man kan selvfølgelig lage seg egne systemer for å samle og lagre denne informasjonen, men det kan være en fordel å bruke en kuratortjeneste. Eksempler på slike tjenester er Scoop.it, Pinterest og Paper.li. Flere tjenester finner du på denne lenka;

<http://www.youbrandinc.com/ultimate-lists/ultimate-list-content-curation-tools-platform/>. Det viktigste er at du finner en tjeneste som passer deg og ditt behov. Innhold deler du enkelt gjennom å gi andre nettadressen (URL) til din "side".

Et annet eksempel på en slik tjeneste er **Netvibes**. Her lager du deg en nettside hvor du samler ulike type informasjon for å skape en oversikt over f.eks. et tema i form av statisk /ogeller dynamisk innhold. Statisk betyr at informasjonen ikke endrer seg, f.eks. at man har lenke til en spesiell artikkel. Dynamisk betyr at man får oppdateringer slik at innholdet endres - f.eks. vil en nettavis være dynamisk. Om du lenker til forsiden vil nyhetene endre seg - i motsetning til å lenke til en bestemt nyhet.

Tenk over; i hvilke sammenhenger vil det være fornuftig å bruke en dynamisk feed (RSS-feed)?

Andre varianter

Andre tjenester som kan nevnes i forbindelse med å organisere informasjon er digitale oppslagstavler, f.eks. **Padlet**. Der kan alle som har lenke til den bestemte nettsiden være med på å "poste" innhold. F.eks. kan du som lærer opprette en slik tavle i forbindelse med et prosjekt, og hvor elevene kan sette opp sine "post-it"-lapper på tavlen. Innhold på "post-it"-lappene kan være tekst, aktuelle lenker, bilder, videoer og andre typer filer. Padlet blir omtalt i IKTmooc.

Man kan også tenke seg at det å opprette en wiki er en måte å organisere innhold på. Wikipedia er en wiki, og man kan lage wiki'er innenfor bestemte tema og samle informasjon i form av tekst, lenker og andre typer medieelementer - og hvor man kan samarbeide om å fullføre "leksikonet".

Persondata er "big business"

Du er verdifull for søkemotorene

Det er ikke slik at søkemotorene bare er en tjeneste for oss, vi gir søkemotorene store mengder data som kan bearbeides. Gjennom å analysere hva folk «googler» kan de se hva som er trender, og følge utvikling i ulike deler av verden. Dette finner du på **Google søketrender**. Her kan man velge land, og det er ganske interessant å hva man er opptatt av rundt omkring i verden – basert på millioner av søk. Det er ikke bare Google som tilbyr denne type informasjon, man kan også se hva som trender på f.eks. Twitter. På denne lenka finner du mer informasjon om hvor du kan søke etter hva som trender rundt omkring i verden;

<http://www.youbrandinc.com/new-media-tools/the-ultimate-list-of-trending-real-time-search-and-social-search-websites/>.

Store mengder data har verdi, og vi gir dem vekk – uten å tenke over det i det hele tatt. Bør vi tenke over det og hva de blir brukt til? Man kan i alle fall tenke over at den digitale økonomien er mer enn hard valuta. Så det er ikke bare slik at vi har fått noen tjenester som hjelper oss, vi bidrar med data –

både data om oss selv gjennom å registrere oss, man kan lage en profil for å personalisere både søketreff og reklame ut fra personopplysninger og søkehistorikk, og vi er med på å vise hva som folk er opptatt av om dagen. Likevel oppfatter vi oss ikke som kunder eller partnere – med de fordeler og ulemper det måtte medføre, vi blir mer som fans.

Andreas Ekstrøm er en svensk journalist som blant annet har gitt ut bok om Google, og videoen viser et Tedx-foredrag hvor han snakker om søkemotorenes kunnskap, penger og makt.

Kildekritikk

Hvor har du det fra?

Hvor har du det fra? Dette er et godt utgangsspørsmål når man skal jobbe med kildekritikk og kritisk refleksjon. Det handler direkte om hvor man har funnet informasjonen og indirekte om hvem som står bak informasjonen.

Tenk over; hvorfor er det viktig å vite hvem som står bak informasjonen?

Det finnes enorme mengder informasjon på Internett, og utfordringene blir større for den enkelte når det gjelder å vurdere om informasjonen man finner er troverdig. Før i tiden kunne man slå opp i et leksikon og finne ett svar, i dag får man tusenvis av treff. I leksikonet var informasjonen skrevet av en fagperson, på Internett er alle redaktører. Det betyr ikke at leksikon nødvendigvis er mer troverdig enn Internett, men hvordan skal vi kunne vurdere den informasjonen vi finner?

De fleste har hørt at vi skal være kildekritiske, men overraskende mange mangler nødvendige ferdigheter. Når man spør hva man skal gjøre svarer de ofte at man skal bruke og sammenligne flere kilder, men de har ingen gode strategier for hvordan dette skal gjøres i praksis. Det kan virke som om

«det ser profesjonelt ut» eller «det ser dyrt ut» ofte er måten mange vurderer om en kilde er god eller ikke – og det er en veldig dårlig strategi.

Kildekritikk kan vi dele inn i to hovedområder;

- Arbeide med kilder, f.eks. sitere og referere til originalkilder, tolke informasjonen man finner
- Utøve kritisk refleksjon, f.eks. bruke et **rammeverk som TONE** og vurdere om informasjonen er Troverdig, Objektiv, Nøyaktig og Egnert

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Mange elever har ikke noe stort forhold til kildekritikk og det å bruke rammeverk som TONE som en del av sin praksis. Noen bruker de første resultatene de får fram i søk, andre vurderer mer hvilke kilder de skal benytte. De kan ha egne metoder å vurdere kilder på; de undersøker hvem forfatteren er – og har en tendens til å stole på autoriteter og kjente merkevarer (eks SNL, NRK, WHO osv). I slike tilfeller vil de ofte prøve å finne innhold som er samsvarende – finne konsensus, f.eks. blant forskere. Dette er en måte å sortere det de mener er gyldig som troverdig informasjon basert på hvem som er forfatter. Andre vil undersøke innholdet av informasjonen uten å ta hensyn til hvem som står bak – og sjekke om flere mener det samme. I andre tilfeller vil de søke etter informasjon som bekrefter det de selv mener eller antar. De vil ofte betrakte reklame som lite objektivt, og mange tar

hensyn til publiseringsdato og hva slags nettsted informasjonen befinner seg på. Å være kildekritisk er vanskelig, og blir ytterligere problematisert gjennom personalisering.

Noen lenker om kildekritikk:

- <http://www.ntnu.no/viko/kildekritikk>
- <http://kildekompasset.no/kildekritikk/>
- Rammeverket TONE i IKTplan.no:
<http://www.iktplan.no/index.php?artID=228&lang=nb>

Kildekritikk

Å jobbe med kildekritikk i klasserommet

Under finner du eksempler på to typer oppgaver du kan bruke som en generell introduksjon av konseptet kildekritikk i klasserommet.

Tenk over; hvordan vil du arbeide med å introdusere kildekritikk for dine elever i forbindelse med dine fag?

Tenk over; mange tenker at man alltid skal arbeide med kildekritikk når man skal finne informasjon på nett, men er det alltid fornuftig? Hvis du skal finne informasjon om planetene i solsystemet; tror du at informasjonen elevene finner vil skille seg mye fra hverandre på ulike nettsider? Hvis informasjonen er helt lik så er det ikke sikkert at elevene forstår hvorfor de må sjekke på flere sider. Hvis man derimot skal søke informasjon om klimaendringer er menneskeskapt eller naturlige klimavariasjoner blir det kanskje tydeligere for dem at det er viktig med kildekritikk gjennom å se flere nettsider som gir ulik type informasjon. Du må derfor vurdere i hvilke tilfeller du mener at kildekritikken gir mening. For å si det enkelt; hvor mange nettsider bør du se på for å sjekke hva som er hovedstaden i Norge?

Hvem stoler du mest på?

Noe av det som er viktig med kildekritikk er å vite hvem som er forfatter - hvem skal du stole på? En øvelse hentet fra 4. trinn i IKTplan.no handler om å vurdere hvem du stoler mest og minst på.

Elevene arbeider i grupper, og blir bedt om å rangere ulike personer/persongrupper ut fra hvem man stoler mest og minst på. Lag gjerne ferdige lapper slik at elevene kan flytte rundt på dem når de skal prøve å komme til enighet i gruppa. Personer/persongrupper kan være; foreldre, venner, lærer, politi, profesjonell fotballspiller, popstjerne, politiker, Kongen osv.

Be elevene om å forklare hvorfor de har rangert på denne måten. Denne kunnskap må overføres til kilder - med å fortelle at vi må vite noe om kilden, fordi ikke alle er like troverdige.

Snøballkrigen

Når vi søker etter informasjon kan det være at vi får mange forskjellige svar, på samme måte som politiet vil få mange versjoner når de avhører vitner i en kriminalsak. Det handler om å forstå at historien ikke er et fasitsvar - det er mange historier, basert på hvem som forteller. Vi må derfor vite noe om forfatter (vitne) fordi de kan ha en egen agenda - de ønsker å fortelle noe. Vi må kunne finne bevis for at det de forteller er korrekt og nøyaktig - og vi må vurdere om informasjonen vi får er til noen nytte for oss.

Oppgaven er hentet fra iktplan.no. I timen leser man først historien, deretter diskuterer man spørsmålene. I for- eller etterkant av dette arbeidet bør elevene introduseres for rammeverket TONE, slik at de får en strategi for å arbeide med kildekritikk.

I tankene rev rektor seg i håret. Det var det samme på denne tiden hvert år. Ikke før det var kommet nok snø, så var det noen som ikke kunne stå imot fristelsen og kaste snøball på andre – og så ble det en regelrett snøballkrig før man visste ordet av det.

Alle visste det var i strid med reglementet, og nå var det hovedprioritet å finne ut hvem som hadde startet snøballkrigen. Rektor visste det ikke var noen enkel oppgave, men hadde bedt alle som var ute i det store friminuttet om å skrive ned hva de hadde sett – både elever og lærere.

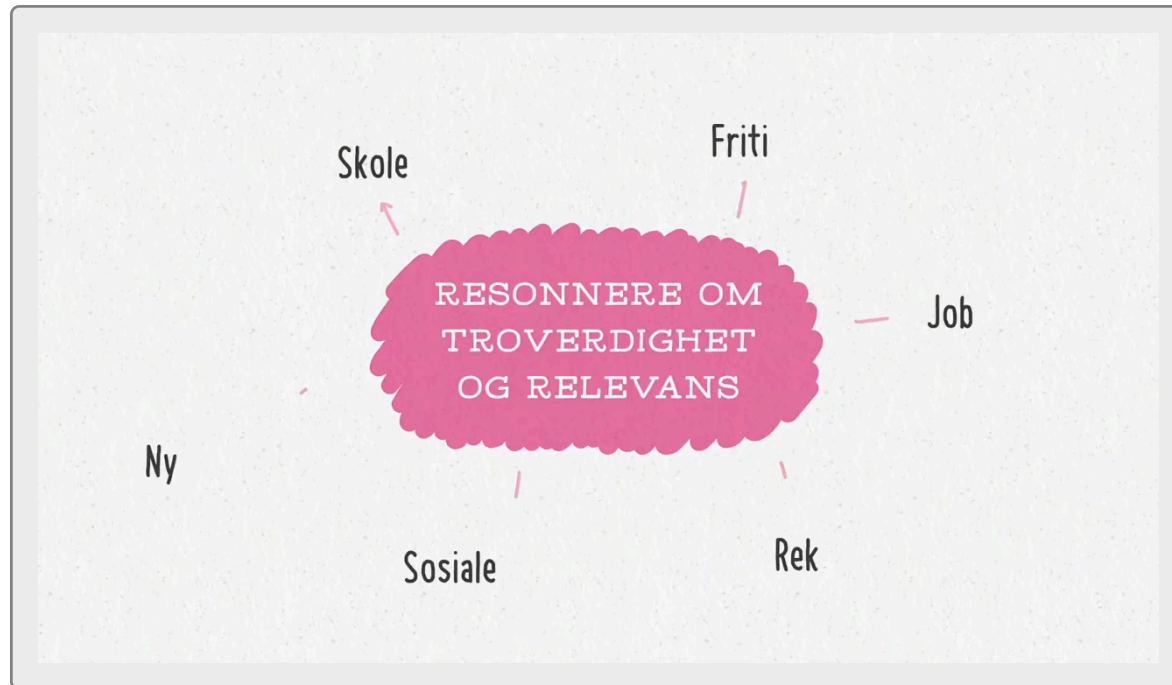
Etter en kjapp gjennomlesing av de første arkene kunne rektor bare konstatere at det var stor uenighet om hvem det var som hadde kastet den første snøballen.

Diskusjonsspørsmål

- Hvorfor tror dere det er ulik oppfatning av hva som skjedde? Tror dere at grunnen er at noen lyver om hva som skjedde? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva slags personer tror dere har vært til stede (venner, uvenner, godt/lite kjente, voksne, barn) – og vil det ha noen betydning for hva de rapporterer til rektor – i så fall hvorfor?
- Hvordan skal man avgjøre hvilken historie man skal tro og hvilken man ikke skal tro? Tenk over: Hva er det som gjør at folk husker forskjellig? Kan det være at noen har interesse av at en elev blir pekt ut framfor en annen elev – i så fall hvem?
- Kan måten man forteller hva som skjedde si noe om hvor sannsynlig det er at historien er riktig – hvordan? Endrer slike fortellinger seg over tid – hva kan i så fall være grunnen til dette?
- Hvilke andre ting, utover det som blir fortalt, kan brukes for å styrke/svekke det som blir sagt? På samme måte kan man si at man må jobbe med (historiske) kilder – man kan ikke uten videre tro at det som står skrevet er en helt riktig gjengivelse av hva som faktisk har skjedd.
- Hvordan vil dere oppsummere det dere nå har lært om kildekritikk basert på spørsmålene over?

Ressurser som kan være nyttige

Slideshare: [Rammeverket TONE](#) og [historisk tenking](#)

Vise til kilder

Når vi bruker Internett som informasjonskilde er det viktig at vi - som ellers - viser tilbake til originalkilde. Det handler både om å "ære den som æres bør" og å gi andre mulighet til å gå tilbake og se om de tolker kilden på samme måte som oss selv.

Når vi skal vise til en kilde kan dette gjøres ved enten å bruke en hyperlenke eller ved å lime inn hele nettadressen til artikkelen eller nettstedet vi viser til. I tekster er det egne regler for hvordan man viser til kilder, dette kalles notasjon. I presentasjonen til høyre vil du se eksempler på hvordan man siterer og refererer i løpende tekst.

Hvis man ikke viser til kilder kan man bli anklaget for plagiering, at man utgir noe andre har skapt som sitt eget. Mange elever som blir tatt for plagiering har imidlertid ikke gjort dette som et bevisst forsøk på juks, ofte handler det om dårlige akademiske ferdigheter.

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Du må sørge for at elevene tidlig lærer seg å henvise til kilder, f.eks. gjennom at du setter dette som krav i oppgaver elevene skal gjøre (tekster, presentasjoner o.l.). Da gir du elevene et godt utgangspunkt for videre studier. De lærer også å "steal with pride" - å stjele med stolthet - altså at man kan bruke og bearbeide det andre har skapt tidligere, men at man opptrer respektfullt og oppgir opphavspersonen. Elevene må også forstå at det å oppgi kilder ikke primært handler om å bli tatt i juks, men at når de skal vurderes så er det elevens arbeid (tanker, ideer, forståelse) som skal vurderes - ikke andres (og at skillet derfor må være tydelig).

Slideshare: [Sitering referering og kildeliste](#)

4.3.3

Hvordan nyheter påvirker OSS

Har du tenkt over hvordan vi påvirkes av det vi leser og hører - og at det ikke er alt vi får informasjon om? Dette er også en del av kildekritikken, å se at informasjon blir valgt ut og valgt bort for oss. Denne videoen viser hvordan verden ville sett ut geografisk hvis nyhetene var basert på størrelse på land og verdensdeler.

Tenk over;

- Hvem bestemmer over hva slags tilgang du har til informasjon?
- Nyhetsredaksjoner velger ut hva de skal trykke/sendte, og da må de også velge bort noe. Det betyr at vi ikke alltid får informasjon om alt. Er det slik at den som sitter på informasjonen har makten? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva blir presentert for deg av lokale, nasjonale og globale nyheter hvis du ser gjennom din lokalavis, en riksavis og på nyheter på TV og/eller radio? Er det slik at vi i hovedsak blir presentert for det som er nærmest oss eller om mennesker som er mest lik oss? Hvorfor er det i så fall slik?

- Søkemotorene hjelper oss med å finne informasjon, men de gjør også en form for utvelgelse gjennom måten de velger ut og presenterer søkeresultatene for oss. Bør vi være redde for at de ikke gir oss all tilgjengelig informasjon – at de utøver en slags form for sensur? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan påvirker nyheter vårt verdenssyn?

Filterboblen

Se på **nettsiden Blue Feed, Red Feed**. På nettsiden ser du hva som blir lagt til av informasjon i feeden på Facebook for en profil som er definert som liberal og en profil som er konservativ - for de samme temaene. Som du vil oppdage er det ganske ulik informasjon de ulike profilene blir presentert for. Dette styres av algoritmer, og algoritmene forsøker å tilfredsstille de ønsker de tror du har - basert på din profil. Dette fenomenet kalles filterboblen.

Ted-videoen under handler om hvordan store teknologiselskaper styrer både hva vi får se og hvordan de tilrettelegger for at vi skal bli lenger på ulike typer nettsider - kort sagt hvordan de kontrollerer millioner av mennesker gjennom sine algoritmer. Videoen kan også sees på YouTube, hvor man kan sette undertitler til automatisk oversetting til norsk (velg teksting/firkant i nedre høyre hjørne, innstillinger/tannhjul, teksting, oversett automatisk, norsk).

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Filterboblen er en stor utfordring for kildekritikken siden vi ikke er garantert å få levert et objektivt eller balansert syn på ulike tema, men får levert informasjon man tror passer ifølge ens profil. Det betyr at to som søker etter det samme kan få

helt ulike søkeresultater. Vi kan derfor få et helt feil syn av hva en sak handler om fordi vi bare blir presentert for en side av saken.

Leverandørene av ulike tjenester har ulike teknikker for å få oss til å bli værende på nettsidene gjennom å tilby mer innhold - ofte automatisk presentert, slik det blir nevnt i videoen om at YouTube avspiller automatisk en ny video når den du ser på er ferdig.

De kan påvirke våre handlinger gjennom hvordan innhold blir presentert. I forbindelse med valg er et påvist at den informasjonen som blir presentert for brukerne kan føre til at flere eller færre deltar i valg.

Å være kritisk til hva man blir presentert for handler derfor ikke kun om man kan stole på kilden eller ikke, men også være bevisst at man kan få presentert ensidig informasjon eller bli manipulert gjennom måten informasjon blir presentert på.

Kritisk refleksjon og tolke informasjon (eksempeloppgaver)

Kritisk refleksjon handler ofte om at man må vurdere innhold, finne ut hvem avsender er og hva avsender ønsker å oppnå med sin publisering (f.eks. å promotere en type ideologi). Det handler om å ha noen "filtre i hodet" for å skille mellom det som er bra, og det som er mindre bra - man trenger å ha en "crap detector". Å være kritisk betyr å stille en mengde spørsmål til innholdet, og hvordan man oppfatter det. Presentasjonen til høyre gir en del tips til spørsmål man kan stille seg selv underveis.

Slideshare: [Kritisk refleksjon](#)

Hoaxer og urban legends

For å jobbe med kritisk refleksjon i praksis kan man se på ting som hoaxer, "urban legends" og useriøse nettbutikker. En hoax er en usann historie, som ofte sprer seg viralt på nett. På [Viralgranskaren](#) finner man både eksempler på hoaxer og en veiledning til hvordan man blir sin egen "viralgransker". På nett vil man finne mange eksempler på "urban legends" -

vandrehistorier og konspirasjonsteorier - av ulikt slag. Disse kan man også bruke som utgangspunkt for kritisk refleksjon.

Useriøse nettbutikker

Vi handler stadig mer på nett, men hva bør du se etter (sjekke) før du handler i nettbutikker? Ta utgangspunkt i forbrukerombudets liste over useriøse nettbutikker, og velg et av disse nettstedene. Spørsmål å stille: Diskuter med en annen om dette er en nettbutikk du ville brukt? Begrunn hvorfor.

På forbrukerombudet side kan man blant annet lese følgende:

- Er nettbutikken seriøs? Finner du ingen kontaktinformasjon til selskapet utenom et kontaktskjema bør du være kritisk. EU-lovgivning pålegger nettbutikker å opplyse om geografisk adresse, e-post og organisasjonsnummer. Mange useriøse nettbutikker har i tillegg dårlig oversatte tekster. Gå derfor raskt innom nettbutikkens "om oss" eller "vilkår" for å se om de er preget av dårlig språk eller automatiske oversettelser. Du kan sjekke hvem som har registrert domenet og hvor de kommer fra på Whois.com.
- Sjekk andres erfaringer Søk på internett etter andres erfaringer med den aktuelle nettbutikken, f.eks. i diskusjonsforum og blogger.
- Ikke betal på forskudd Dette gjelder generelt ved alle kjøp du gjør fra nettet, og spesielt ved kjøp gjennom nettauksjoner eller ukjente nettbutikker.

- Bruk kredittkort Da kan du ha rett etter finansavtaleloven § 54 b til å få refundert pengene fra banken dersom varen ikke blir levert.
- Sjekk forbrukerombudets liste over useriøse nettbutikker Listen er ikke fullstendig, så en butikk som ikke står på listen, er ikke nødvendigvis trygg. Er adressen satt sammen av merkenavnet og norske ord kan nettbutikken være useriøs.

Tolke informasjon

Vi må være i stand til å tolke informasjonen vi finner, for det å tolke feil kan få store konsekvenser. Tolkning gjør vi av alle elementer vi finner, og er en del av den digitale kompetansen. Under finner du to presentasjoner som omhandler det å tolke statistikk - og det er kanskje ikke så enkelt som det ser ut i utgangspunktet. Noe å tenke på når man selv lager framstillinger er om de er enkle å tolke, og om de kun er mulige å tolke på en bestemt måte. Tolkning i denne forstand er derfor en del av produsere og bearbeide innhold.

Slideshare: [Lese rutetabeller](#) og [Statistikk](#)

Nettvett og nettikette

Alle de digitale ferdighetene er viktige, men kanskje nettvett og nettikette er de som har størst betydning for vår hverdag og framtid.

- Nettvett handler om sikkerhet og hvordan vi presenterer oss for andre.
- Nettikette handler om hvordan vi oppfører oss på nett.

Ofte kaller vi nettvett og nettikette for digital dømmekraft, men i denne modulen har vi valgt å gi dømmekraft en utvidet forståelse.

Sikkerhet

Sikkerhet handler både om å verne våre personlige data (IDtyveri, personvernerklæringer), sikre økonomiske transaksjoner og beskytte oss mot spam og virus.

Presentere seg på nett

Det er i hovedsak på nett andre møter oss for første gang, og uten at vi nødvendigvis er tilstede selv. Det er derfor avgjørende at vi kan presentere oss på en god måte - at vi presenterer oss slik vi ønsker at andre skal oppfatte oss. Når vi deler noe på nett er det i prinsippet synlig for alle i hele

verden, og på samme måte som vi ville tenkt gjennom innholdet av en epost før vi skulle sende den ut til en million mennesker så må vi tenke gjennom hva vi publiserer om oss selv. To nøkkelord er derfor digitalt fotspor og sosial identitet.

Nettikette

Nettikette handler om hvordan vi oppfører oss på nett - og her må man ta hensyn både til språkbruk og opptreden. Det er store kulturelle forskjeller, og derfor ulike normer for hva som regnes som sosialt akseptabelt - både innenfor og mellom land og regioner. Spørsmålet handler ikke bare om hva som er juridisk lovlig eller ikke, men også hva som er etisk forsvarlig.

Illustrasjon: Shutterstock

Du er kurator for din profil på nett

Digitalt fotspor og sosial identitet

Du legger igjen mange spor etter deg selv på Internett, gjennom hva du publiserer om deg selv av tekst og bilder, hva du søker etter, hva du trykker "like" på, hva du handler på nett, hvilke nettsider du besøker osv. I tillegg legger du igjen en rekke andre spor; f.eks. hvor du befinner deg (gps-lokalisering), hvem dine venner er - og man kan også følge andre spor som reise med kollektivtransport, passering av veibommer, bruk av bank/kredittkort o.l.

Hver for seg spiller disse opplysningene kanskje ikke så stor rolle, men når de settes sammen kan man lage en profil av deg som utgjør mer enn summen av enkeltopplysningene. Alle disse opplysningene kaller vi for et digitalt fotspor. Hvordan man tolker de digitale fotsporene, altså hva slags profil man lager av deg, kaller vi en sosial identitet.

Hvordan framstår du på nett - f.eks. hvis en potensiell arbeidsgiver søker deg opp? Måten du framstår på kan utgjøre en stor forskjell, f.eks. om du får drømmejobben eller ikke. Hvordan du framstår er ditt ansvar - det er du som er kurator for din egen profil på nett.

Hvordan er man en god kurator?

Det er viktig å være tilstede på nett, men samtidig må man sørge for at man framstår på den måten man ønsker å framstå på. Mye kan du gjøre selv, men det er ikke alt du har umiddelbar kontroll over - f.eks. når andre publiserer bilder hvor du er tilstede, og "tagger" (merker dem) med hvem du er. Selv om man ikke skal publisere bilder av andre uten å ha fått samtykke til dette, synes det mye. Mange publiserer uhemmet bilder fra hverdagsliv, sosiale sammenkomster og andre hendelser i hverdagen. Du må derfor være oppmerksom på hva andre publiserer om deg.

Det første du kan gjøre er å "google" deg selv. Søk på ditt eget navn i en eller flere søkemotorer på Internett og se hva du finner. Er det bilder eller opplysninger om deg selv du ønsker fjernet? Er det lett å finne deg? Hvordan synes du at du framstår?

Dersom det finnes bilder eller tekst om deg som andre har publisert, og som du ønsker fjernet - da må du først ta kontakt med vedkommende og be om at de sletter. Selv om de sletter er det ikke sikkert at f.eks. bilder forsvinner, alt som er publisert kan potensielt gjenfinnes - enten gjennom at andre har lagret en kopi eller gjennom virksomheter som lagrer nettsider, f.eks. archive.org, hvor det er mulig å finne igjen også slettet innhold.

Tjenesten [Slettmeg.no](https://slettmeg.no) kan gi veiledning til hvordan du får fjernet innhold. På Slettmeg.no finner du f.eks. veiledning i hvordan du skal kontakte f.eks. Google for å få dem til å fjerne

søkeresultater som framstiller deg på en negativ måte. Selv om du søker om sletting er du ikke garantert at det blir slettet - det avhenger helt av omstendighetene.

For å bygge opp en god profil må man være aktiv, og tenke gjennom hva slags opplysninger man legger igjen. Hva slags bilder vil du publisere av deg selv - ansikt, helfigur? Hvor går din grense for hva du vil fortelle om deg selv - hvor mye du veier, hvor mye du tjener, hvem du omgås, hvilke interesser og hobbyer du har? Hva slags opplysninger kan være heldige, og mindre heldige, i forhold til hvordan du blir oppfattet og dine muligheter i framtiden? Et eksempel kan være ekstreme holdninger, et annet helseutfordringer. Det finnes mennesker som ikke får jobb eller forsikringer basert på hvordan de framstår på nett. Ungdommer har ødelagt mye av sine framtidsmuligheter gjennom sin oppførsel på nett.

Det du bør tenke på er at du må vise din kompetanse, engasjement, interesser. Tenk over hva du ser etter hos en annen profil på nett - for at de skal være interessante for deg, at du skulle ønske de var din nabo, at du synes de virker seriøse, ærlige og oppriktige.

Jo mer aktiv du er selv, jo mindre vil det andre publiserer om deg bli synlig. Jevn aktivitet på nett er derfor en stor fordel når du skal være kurator for din profil, og da må du tenke over hvilke sider du er redaktør for. Kanskje har du en konto på Facebook, Twitter og/eller Instagram, kanskje du lager videoer du publiserer på YouTube eller skriver blogg? Dersom du jevnlig publiserer på disse områdene vil disse sidene være

de som først framkommer i søk på ditt navn. Da er det du som i stor grad styrer hva andre skal kunne se av opplysninger om deg - det er du som er redaktør på disse sidene. Du kan tenke på det slik; hvis du flytter til en liten bygd og ikke viser deg ute - da vil andre skape sine egne oppfatninger om deg som kanskje ikke er korrekte. Dersom du deltar i lokalsamfunnet og snakker med bygdefolket har du mye mer kontroll over hvordan de skal oppfatte deg.

Du må selvfølgelig gjøre en avveining mellom hvor synlig du ønsker å være, og hvor mye tid du vil bruke for å bygge opp en god profil. Man kan ikke være tilstede overalt - da er det bedre å velge ut noen kanaler hvor du jevnlig publiserer innhold.

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Dine elever trenger å få kompetanse i hvordan man skal presentere seg selv på nett. Mange voksne har ikke noe bevisst forhold til hva de publiserer og hvordan de framstår, så vi må sikre at elevene lærer dette på skolen. Det er dessverre slik at vi, lovlig, kan si hva vi vil om oss selv på nett - samtidig som det er strenge, juridiske regler for hva man kan si om andre. Vi må derfor sørge for at elevene blir utstyrt med nødvendige "filtre i hodet" - slik at de ikke ødelegger for seg selv.

Dersom du skal framstå som troverdig og som en autoritet på området krever det at du "walks the talk" - hvordan skal dine elever ha tillit til det du sier hvis du selv ikke er tilstede på nett eller presenterer deg på en dårlig måte. Det er også en

fordel for deg som privatperson at du har et reflektert forhold til din tilstedeværelse.

Illustrasjon: **Shutterstock**

Selfies - refleksjon (eksempeloppgave)

Mange publiserer selfies, bilder av seg selv på nett. Tenk over dine egne og venners selfies, og selfies av kjendiser og andre som du finner på sosiale medier – f.eks. Twitter, Facebook og Instagram.

Tenk over: Hvordan framstår du på nett - hva slags selfies publiserer du? Hvorfor ønsker man å publisere selfies?

Hvordan man tar selfier endrer seg jevnlig. Trender vi har sett har vært «ducklips» og «stoneface», selfies tatt bakfra, selfies som bare viser ben eller rygg osv. En rapport fra Statens medieråd, Sverige, har funnet ut at gutter og jenter har ulikt utgangspunkt for selfies – slik du ser i tabellen nederst.

Tenk deg at du skal lage fire nye profiler der du framstiller deg selv på en annen måte enn vanlig. Du kan velge mellom disse "typene" eller skape deg noen andre varianter:

- En selfie til bruk for jobbsøking
- En selfie som ligger ved søknaden om å få være med i Paradise hotel eller en annen realityserie
- En selfie hvor du framstår som crazy og leken

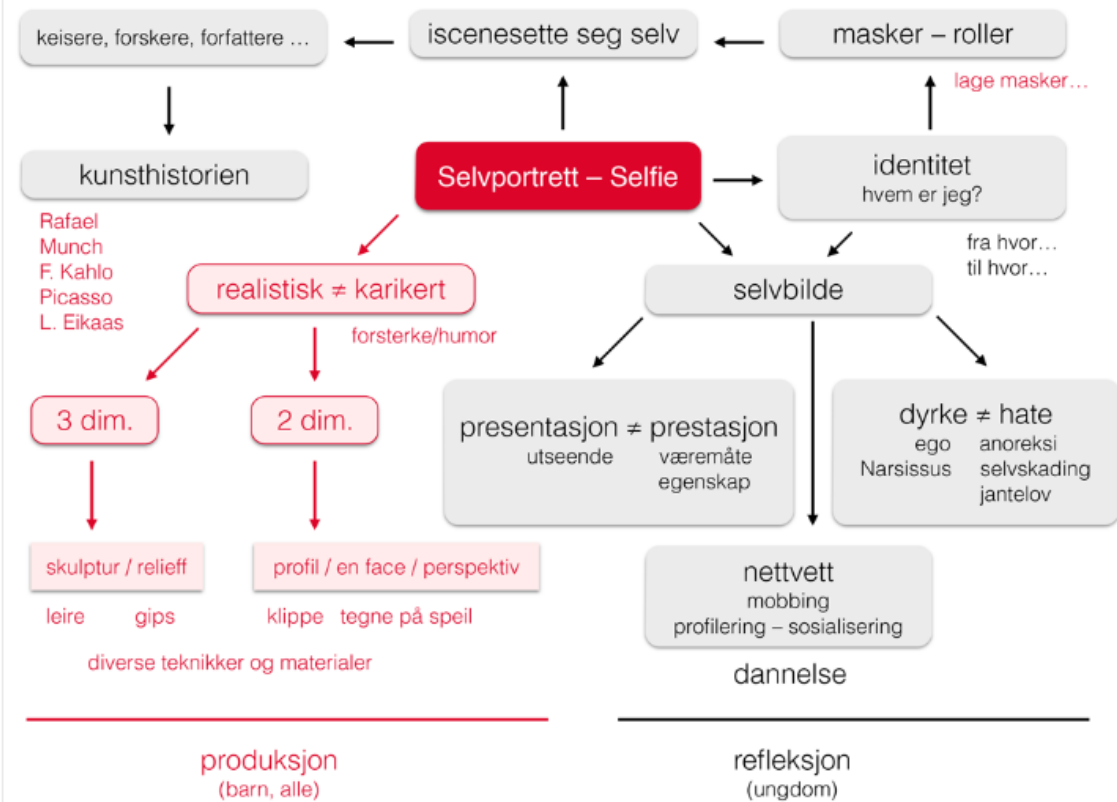
- En selfie hvor du er sporty
- En selfie hvor du framstår som en supernerd
- En selfie som viser deg som trendsetter
- En selfie hvor du er "soss" eller "friker"

Tenk over; Hvilke "typer" ville du valgt ut? Hvordan ville du tatt bildene? Hva ville du lagt vekt på?

Hvordan kan du jobbe med dette i skolen?

Spørsmålene over kan godt settes inn i et undervisningsopplegg hvor man jobber med hvordan man presenterer seg på nett. Nettstedet Kunst rett vest har hatt en utstilling med selfies, og flere skoler på Østlandet deltok i prosjektet. Kompetansemålene var i hovedsak er knyttet mot K&H, ungdomstrinn. Noe av det som har blitt diskutert i prosjektet er at kunstnere gjennom alle tider har avbildet seg selv – også en slags selfie. Selfies er derfor ingen ny "oppfinnelse". Tankekartet under er hentet fra nettstedet Kunst rett vest.

Tankekart SELFIErettvest

Noen aktuelle lenker:

- [Kunst rett vest](#)
- [How to take good selfies \(Wikihow\)](#)
- [Rapporten Duckface/Stoneface \(Statens medieråd, Sverige\)](#)
- [Flauser på Facebook \(vg.no\)](#)

Illustrasjon: [Shutterstock](#)

TJEJER	KILLAR
Rektangulært klipp Ta gärna många bilder tills du får fram en bra Lägg inte upp bilder där du ser ful ut Se söt ut Se glad ut Använd gärna bildfilter Titta gärna under lugg (håll därför kameran högt) Se naturlig ut Ta gärna på några nyinköpta kläder Håll ögonbrynen högt Våga visa hud men var försiktig så det inte blir för mycket Lägg inte upp bilder där du är osminkad Det går bra att göra duckface men gör det på rätt sätt	Det är onödigt att byta bild Verka inte som att du jagar bekräftelse Se cool ut Visa inte några inställsamma miner, ha gärna ett stenansikte (stoneface) Fota dig själv i grodperspektiv så att du ser större ut Vill du locka tjejer: håll kameran högt, titta under lugg och håll ögonbrynen högt Var naturlig Visa gärna nya grejor du har köpt Det är bra göra något i bild (som att åka skateboard eller göra ett trick med cykeln) Det är bra att vara barbröstad, åtminstone om man är vältränad. Ha inte för mycket gelé och annat i luggen det kan verka tillgjort eller bögigt Gör inte duckface Keps är coolt

Nett-etterforsker (eksempeloppgave)

Denne oppgaven er et eksempel på hvordan man kan jobbe i klasserommet med personvern, spesielt med et norskfaglig perspektiv. Oppgaven passer best for ungdomstrinn og i videregående opplæring.

Her skal de søke og finne informasjon, og skrive en artikkel eller flere artikler med ulik vinkling - f.eks. kunne man tenke seg at de skulle skrive en fakta-artikkel som skulle i et nettleksikon og de skal skrive en sensasjonsartikkel. Siden oppgaven er omfattende passer det nok best å jobbe i grupper, og hvor de må fordele noen oppgaver og finne ut hvordan de best kan samarbeide om prosessen. De kan bruke ulike digitale verktøy underveis, f.eks. at de samler lenker (sosiale bokmerker, padlet o.l.), de kan skrive sammen i samskrivingsdokument, bruke tankekart for å strukturere, bruke søkemotorer for å finne informasjon og deretter vurdere denne opp mot rammeverket TONE.

Hensikten med oppgaven er å reflektere over alle spor vi legger igjen, og hvordan det påvirker hvordan andre ser på oss - og deretter bruke denne kunnskapen i forbindelse med å være kurator for sin egen profil.

Oppgaven

Hva er mulig å finne om deg selv eller noen andre på nettet (f.eks. en offentlig kjent person)?

1. Undersøk personen du har valgt. Hvilke digitale fotspor har vedkommende lagt igjen?
2. Hvordan framstår vedkommende, hva er den sosiale identiteten?
3. Du finner noen bilder som andre enn den valgte personen har lagt ut, og som ikke ønskes gjenbrukt av pressen. Hvordan kan man gå frem for å få vedkommende til å slette bildene?
4. Se for deg at du er journalist og skal skrive en artikkel om personen du har valgt. Hvilken informasjon kan du bruke dersom du skal forholde deg til loven og Vær varsom-plakaten?
5. Skriv en kort artikkel med sensasjonsvinkling basert på informasjonen du fant i oppgave 1 og 2. Velg ut et bilde til saken din.
6. Refleksjon: Basert på det du har funnet ut, er det noe du har lyst å endre/slette? Hva vil du endre/slette? Hvorfor?
7. Journalistisk refleksjon: Hvilke etiske vurderinger gjorde du? Hvorfor?

- Lenke til Lov om personvern:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>
- Lenke til Vær Varsom-plakaten:
<http://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>
- Bruk av personbilder i media (blogg Jon Wessel-Aas):
<http://www.uhuru.biz/?p=9>
- Pressens rett til å bruke andres stoff i egen publisering
(blogg Jon Wessel-Aas): <http://www.uhuru.biz/?p=1623>
- Nå vet Google hvor du har vært;
<http://www.digi.no/personligteknologi/2009/11/11/na-vet-google-hvor-du-har-vart>

Illustrasjon: Shutterstock

Hva kan du si om andre?

Vi kan lovlig si hva vi vil om oss selv, dessverre. Det hadde løst mange problemer dersom vi ikke fikk lov til å publisere tekst og bilder om oss selv som skader oss - en slags beskyttelse mot oss selv.

Når det gjelder hva vi kan publisere om andre er det derimot flere regler vi må forholde oss til.

Noe av det som det synes mest mot er å publisere bilder av andre. Vi har ikke lov til å publisere bilder av andre uten deres samtykke, og man regner 15 år som aldersgrense for å gi samtykke. Er de under 15 år er det foresatte som må gi samtykke. Samtykke kan skje muntlig, men skoler skal alltid ha skriftlig samtykke for å publisere bilder av elevene.

Det finnes noen unntak fra loven om at vi ikke kan publisere bilder av andre, f.eks. at bildet gjengir en hendelse (eks 17. mai-tog) eller at personen er underordnet i bildet. Tenk deg at du er på ferie og tar et bilde på stranda - da trenger du ikke samtykke fra alle for å publisere bildet, f.eks. på din Facebook- eller Instagramkonto. Du skal likevel tenke gjennom hvordan personene framstår i bildet, og gjøre en etisk vurdering av om du skal publisere eller ikke. Dersom noen ber deg slette bilder som de er med på, og som du har publisert, så skal du alltid følge oppfordringen.

Vi skal ikke spre løgner og rykter om andre, da kan man gjøre seg skyldig i trakassering. Det er heller ikke lov til å spre personlig informasjon om andre, det kan være et brudd på personlovgivningen. Andre ulovlige ytringer er rasistisk, diskriminerende og injurierende innhold.

Vær oppmerksom på at en ytring regnes som offentlig hvis mer enn 20-30 mennesker kan se den. I praksis betyr dette at alt du publiserer på Internett sannsynligvis må regnes som offentlige ytringer, og innholdet kan bli rammet av straffeloven.

Tenk over;

Noen ganger kan det være uenighet om hva som er lovlig og ulovlig. Et nylig eksempel er **Edward Snowden** som har tilgjengeliggjort innhold om USAs overvåkningspraksis. Amerikanske myndigheter mener han har gjort seg skyldig i lovbrudd, andre mener han er en varsler som peker på krikkverdige forhold i samfunnet. For noen er han derfor en helt, for andre en kriminell. Et annet eksempel er bloggeren **Raif Badwani**, som ble dømt til 1000 piskeslag og 10 års fengsel for å ha "fornærmet islam". Hva som oppfattes som lovlig og ulovlig virksomhet varierer derfor mellom land og kulturer - og kanskje også mellom generasjoner.

Hva betyr dette for deg og din rolle som profesjonell lærer?

Elevene skal lære seg hvordan de oppfører seg på nett, og de må derfor ha et forhold til hva som er lovlige ytringer og hva som er ulovlig. I tillegg er det noen etiske betraktninger, f.eks. måten man oppfører seg på ved å skrive stygge kommentarer til andres innhold. Her kan man bruke videoen om Trollus Netticus fra dubestemmer.no som en introduksjon. Filmen **"konferansetime"** er også en mye brukt film for å diskutere hvordan det man publiserer kan brukes og misbrukes. "Den gylne regelen" om at man skal oppføre seg mot andre slik man ønsker at de skal oppføre seg mot deg er like gjeldende på Internett som alle andre plasser.

Noe av det som det synes mest imot er å publisere bilder av andre uten samtykke. Regelen er at man må være 15 år for å gi samtykke, og er man yngre er det alltid foresatte som skal gi samtykke. Samtykke kan være skriftlig eller muntlig, men skoler skal alltid ha skriftlig samtykke for å publisere bilder av elever.

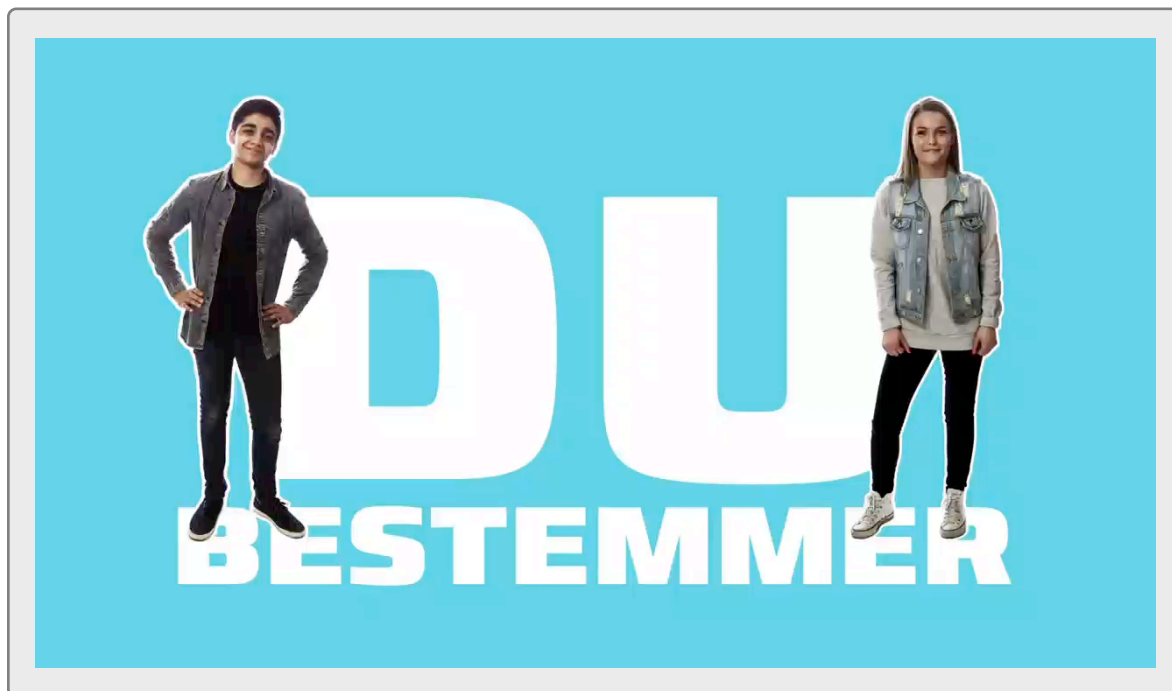
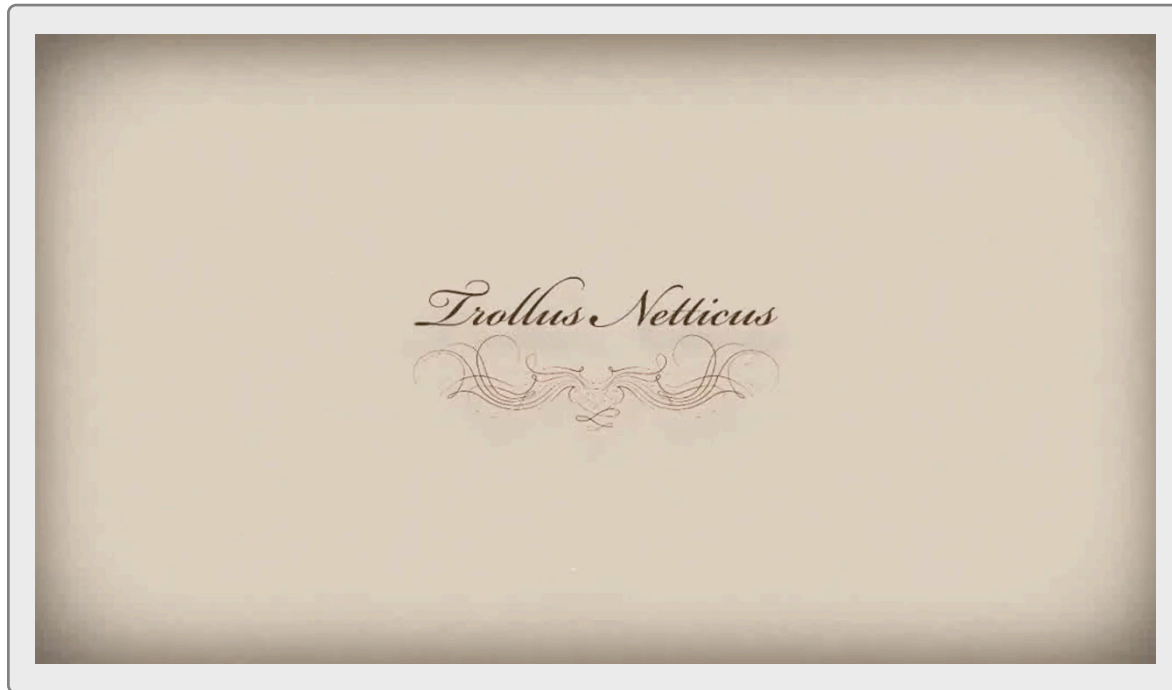
Det alvorlige med å ikke utvise god nettikette er at det kan skape store problemer i framtiden for den enkelte. De kan ødelegge mye av sin framtid i dag. Under er to korte, men sanne, historier som kan belyse problematikken;

To svenske jenter (13 og 15 år gamle) opprettet en konto på Instagram og ba andre om å publisere bilder av "Göteborgs største horer og horebukker", og gjerne skrive en kommentar om hvorfor de fortjente å havne i denne kategorien. Flere

publiserte bilder og saken havnet etterhvert i retten. Jentene ble funnet skyldige i å ha oppfordret til denne aktiviteten (trakassering, sjikanering) og ble idømt samfunnsstraff. De ble også idømt økonomisk erstatning på ca kr 700.000. De foresatte ble også holdt ansvarlige for den økonomiske erstatningen fordi retten mente at de ikke hadde gjort nok for å stoppe jentenes nettbruk.

En gutt, som var veldig glad i jenter, måtte møte i retten for flere forhold - blant annet seksuell omgang med mindreårige. Han hadde vært 16-17 år, og jentene 14-15 år gamle - og dette er en kriminell handling ifølge loven selv om det skjedde frivillig. Foranledningen for anmeldelsen var at han ikke hadde oppført seg så pent mot jentene, han er "bruk-og-kast"-typen og fant raskt nye jenter når han gikk lei av de forrige. Jentene syntes ikke noe om dette og begynte å skrive stygge meldinger til ham på mobilen. Hans løsning var å bytte telefonnummer. De startet da med å skrive stygge meldinger til ham på Facebook, og han svarte på samme måte - og han truet også med å publisere nakenbilder de hadde sendt ham tidligere. Jentenes foreldre oppdaget at jentene ble redde, og anmeldte ham for både trakassering og seksuell omgang med mindreårige. Politiet beslagla PC, mobil og kamera - og der fant de også nakenbilder av jentene. Selv om jentene hadde sendt disse til ham frivillig ble det å betrakte som barnepornografi. Gutten ble dømt til 300 timer samfunnstjeneste og 110.000 kroner i oppreisning. I tillegg har saken blitt omtalt i mediene, og både han og hans foresatte har egentlig lyst til å flytte fra tettstedet. Dommen

blir stående på rullebladet hans, noe som skaper problemer både i forbindelse med å søke jobber og å reise til enkelte andre land.

Digital mobbing

Vi mobbet ikke, det var bare for moro skyld

Norge er blant de landene i verden som bruker mest penger på antimobbetiltak. Likevel ligger vi i "versting"-toppen i Europa, og digital mobbing øker i omfang. Mobbing må man ha nulltoleranse for - enten det foregår i virkeligheten eller på nett. Konsekvensene er alvorlige - barn kan få varige psykiske problemer eller ta livet av seg som følge av mobbing.

Det er vanskelig å skille mellom det å være "morsom", "tøff" eller "tulle" og det å mobbe i mange tilfeller - og elevene må lære at det er håfine grenser og at de varierer fra person til person. Å være morsom eller ironisk er vanskelig på nett fordi mottaker ikke ser kroppsspråk, og slike meldinger kan derfor bli oppfattet som mobbing. Elevene må øves opp i empati, at de forstår hvordan det kan føles å bli mobbet. En tilnærming til temaet er foreslått i presentasjonen til høyre.

Mange barn tenker ikke over at de mobber, og mange av de stygge meldingene man ser skyldes at de handler "her og nå" framfor å tenke seg om. Det kan også være at de synes det er morsomt å videresende meldinger, bilder og video av andre - uten å oppfatte at de er med på mobbingen. Det er også enklere å mobbe når man ikke ser den andre personen, man sitter kanskje alene foran skjermen. Dersom man får tilsendt

stygge meldinger er det mange som svarer på samme måte - de reagerer "her og nå", uten å tenke på konsekvensene. I stedet bør man sørge for at man lagrer dette som dokumentasjon, og at dette blir tatt opp med det de gjelder (foreldre som snakker med andre foreldre, lærer som snakker med foreldre, politianmeldelse) så tidlig som mulig - slik at problemet ikke vokser seg for stort. Opplever en at ens eget barn blir mobbet må man være voksen nok til å ta kontakt med foreldrene til mobberen (det er oftest en man kjenner til), og de foreldrene som blir kontaktet må også være voksne nok til å ta samtalen - det er ikke slik at alle barn er "englebarn". Dessverre er det mange foreldre som ikke forstår eller vil forstå at ens eget barn mobber andre - og i noen tilfeller klarer de ikke løse problemet og ber skolen om å ordne opp i saken.

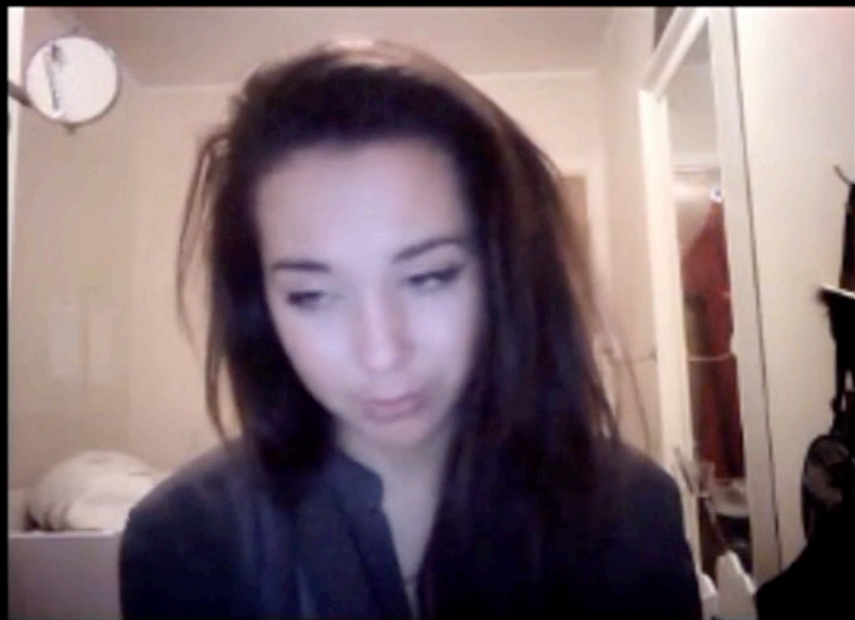
Slideshare: [Visualisering mobbing \(papir\)](#)

Noen karakteristika ved digital mobbing

Digital mobbing har noen karakteristika som gjør at den skiller seg fra annen mobbing, f.eks. at det brukes mye audiovisuelt materiale. Slikt materiale spres raskt på nett, og man slipper ikke unna selv om man går inn på sitt eget rom - mobbingen følger en på nett og mobil. Noen barn velger å blokkere avsender, andre slutter å bruke datamaskinen en stund - men man må tenke på at mange barn har et rikt sosialt liv på nett og at de på den måten blir avskåret fra denne delen av livet sitt. Det er derfor ikke så overraskende at barn ofte lager seg nye konti på slike tjenester og holder dette skjult for

foreldrene - selv om de opplever at de blir mobbet på disse sosiale arenaene. En tjeneste som har blitt brukt til digital mobbing de siste årene er ask.fm, men det har dukket opp nye tjenester som også blir benyttet - i tillegg til f.eks. tekstmeldinger, snapchat og chat. Tjenesten dubestemmer.no har mange gode ressurser om digital mobbing som kan brukes i undervisningen.

I denne videoen fra Utdanningsdirektoratet får vi se hva som skjedde med en video som ble spredd.

Spørsmål som kan diskuteres etter å ha sett filmen er:

- Hva skjedde med Maria? Er dette mobbing?
- Hvem har ansvaret for det som skjedde med Maria?
- Burde noen ha handlet annerledes? Hvem og hvordan? Maria? Victoria? Lars? Petter? Læreren? Marias mor?
- Hva med de som sendte videoen videre og opprettet falsk blogg?
- Hva kan man gjøre hvis man selv eller noen man kjenner havner i en slik situasjon?

Barn trenger strategier

En utfordring er at barn har få strategier for hvordan de skal håndtere at de blir mobbet på nett - det er derfor viktig at man diskuterer hvilke alternativer som finnes, f.eks. snakke med foreldre, lærer, helsesøster eller andre voksne som kan hjelpe dem. Det er flere aktører som arbeider for å bekjempe mobbing og som man kan snakke med, f.eks. Medietilsynet, Politiet, Barnevakten, Røde Kors ol. Bilder som blir brukt som mobbing kan ofte ha et seksualisert preg, noe som kan føre til at elevene føler det "pinlig" å ta det opp med foreldre eller lærer - dette bør også være et tema på foreldremøter.

Ditt ansvar som "redaktør"

Hvor er du redaktør?

På nett er du "redaktør" for "dine" sider. Det kan være kontoer du har på sosiale medier som blogg, Facebook, Twitter, YouTube, Slideshare, Instagram, Snapchat o.l. Kanskje du har et ansvar for et område i skolens læringsplattform eller på skolens hjemmeside. Også kommentarer du skriver eller innlegg du poster i ulike forum er du ansvarlig for.

Ytringsfrihet og ytringsansvar

Ytringsfrihet er en av grunnpilarene i demokratiet, men sammen med ytringsfriheten har vi også et ytringsansvar. Det er ikke sikkert at man skal publisere alt bare fordi det er mulig og lovlig, man må også foreta noen etiske vurderinger.

Prosjektet **Status for ytringsfrihet i Norge** har bedt nordmenn ta stilling til 9 påstander, med 5 svaralternativer fra helt enig til helt uenig. Når nordmenn blir spurt hva som er viktigst av ytringsfrihet og andre verdier som trygghet fra terror, vern mot rasisme, trakassering og vern av religion, er det gjennomgående ytringsfriheten som taper. Dette er påstandene de ble bedt om å ta stilling til:

1. Rasistiske ytringer bør tolereres
2. Ytringer som håner religion bør være tillatt
3. Ytringsfriheten bør kunne begrenses for å sikre at folk ikke blir trakassert eller mobbet
4. Pressens kildevern bør være absolutt, selv når saken handler om nasjonens sikkerhet
5. Staten bør kunne sensurere kunstnere som mottar offentlig økonomisk støtte
6. Ansatte ved universiteter og høyskoler bør stå helt fritt til å ytre seg
7. Når pressen ønsker innsyn i offentlige dokumenter, må personvernet veie tyngre enn hensynet til offentligheten
8. Beskyttelse av svake grupper slik som barn og unge er viktigere enn ytringsfriheten
9. Virksomheter bør kunne begrense ytringsfriheten til ansatte for å sikre omdømmet sitt

Tenk over; i hvilke av disse sammenhengene, om noen, mener du ytringsfriheten bør begrenses? Det er ikke fasitsvar på hva som er riktig eller galt, men reflekter over egen oppfatning og hva du tror kan være andres synspunkter i forhold til utsagnene.

Redaktørplakat og Vær Varsom-plakat

Redaktører er underlagt redaktørplakaten, hvor det blant annet står;

- Redaktøren skal ivareta ytringsfriheten og etter beste evne arbeide for det som etter hans/hennes mening tjener samfunnet.
- Gjennom sitt medium skal redaktøren fremme en saklig og fri informasjons- og opinionsformidling.
- Redaktøren skal etterstrebe en journalistikk som gjør det klart for mottakeren hva som er reportasje og formidling av informasjoner og fakta, og hva som er mediets egne meninger og vurderinger.
- Redaktøren må aldri la seg påvirke til å hevde meninger som ikke er i samsvar med egen overbevisning.
- Den ansvarshavende redaktør har det personlige og fulle ansvar for mediets innhold.

Selv om pressen, som den fjerde statsmakt, har disse retningslinjene er ikke Internett regulert på samme måte. Det betyr at alle kan skrive hva de vil uten å ta hensyn til redaktørplakaten. Elevene må derfor læres opp til hvordan de skal formidle innhold mest mulig i tråd med retningslinjene over. Det har vært flere saker i mediene som berører emnet, f.eks. bloggere som promoterer ulike produkter uten at de oppgir at de har betalt for å gjøre dette. Det er heller ingen garanti for at alle fremmer en saklig informasjonsformidling,

så kildekritikk er en avgjørende ferdighet for oss som konsumenter.

Aktuelle lenker:

- Redaktørplakaten:
<http://www.nored.no/Redaktoeransvar/Redaktoerplakaten>
- Vær varsomplakaten:
<http://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

Lovlige og ulovlige ytringer

Straffelovens §7 ble endret i 2013 slik at offentlige ytringer nå også gjelder det som blir skrevet på Internett. Med et større antall personer regner man til vanlig at hvis mer enn 20-30 personer kan se ytringen regnes den som offentlig framsatt. Det betyr at det du publiserer på Internett kan bli rammet av straffeloven.

§ 7. Med offentlig sted menes et sted bestemt for alminnelig ferdsel eller et sted der allmennheten ferdes.

En handling er offentlig når den er foretatt i nærvær av et større antall personer, eller når den lett kunne iakttas og er iakttatt fra et offentlig sted. Består handlingen i fremsettelse av en ytring, er den også offentlig når ytringen er fremsatt på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer.

Redaktøransvar - refleksjon (eksempeloppgave)

Denne oppgaven er i hovedsak hentet fra IKTplan.no. Det viktigste med denne diskusjonsoppgaven er å tenke over at noen ytringer er ulovlige, og at man også med lovlige ytringer av og til må vurdere om man bør publisere selv om man lovlig kan publisere.

Tenk deg at du er redaktør i en lokal nettavis. Dette er noen av sakene som havner på ditt skrivebord, og du må avgjøre om de skal publiseres eller ikke.

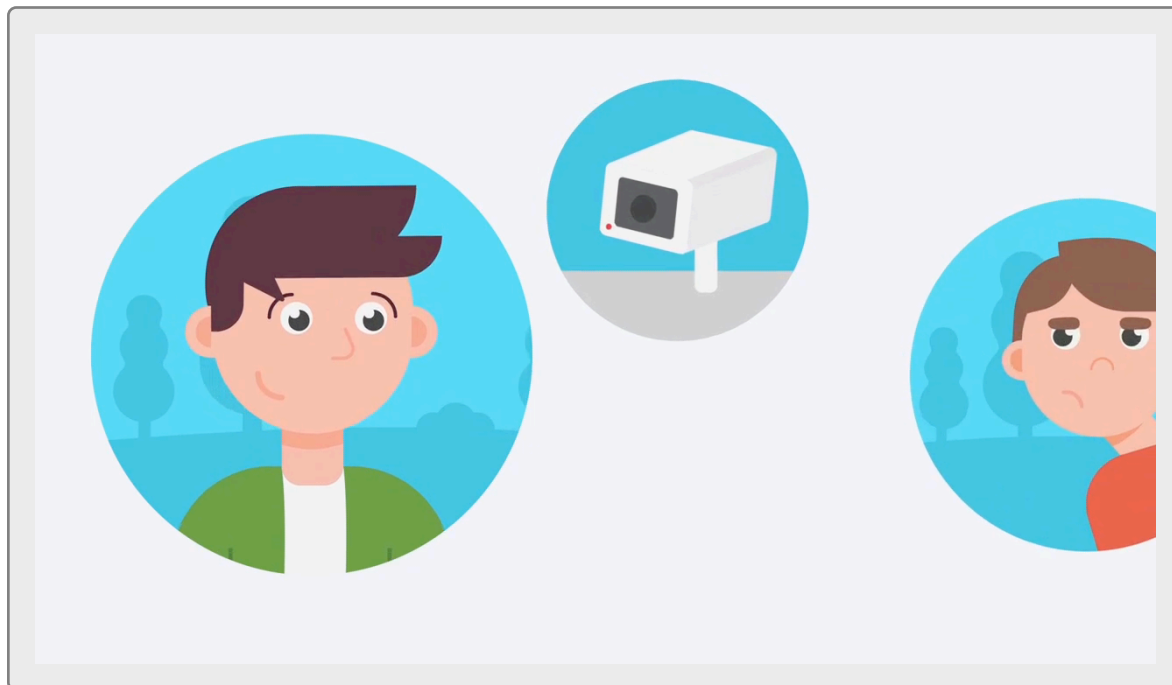
1. En lekepark skal rives for å gi plass for en parkeringsplass. Dersom det ikke bygges parkeringsplass vil en stor butikk-kjede ikke etablere seg i området – noe som betyr tapte inntekter for kommunen.
2. Kommunelegen blir tatt for å kjøre i påvirket tilstand. Blodprøvene viser at legen kun har svært lav promille.
3. Bilde av rådmannen med et ølglass i hånda blir publisert på Facebook. Rådmannen er på studietur i utlandet, og dette er et bilde fra en pub om kvelden.

4. En pedofil har flyttet inn i nabolaget, og du vet hvem det er og at det er sant at vedkommende har sonet dom for overgrep mot barn. Du ønsker å advare andre.
 5. Du hører rykter om at butikk-eieren, som er en markant skikkelse i nærmiljøet, banker opp kona når han drikker.
 6. En av lærerne på skolen fikk et nervøst sammenbrudd midt i en skoletime.
 7. En helsekostleverandør lover deg mange annonser dersom du omtaler produktene i en redaksjonell omtale (artikkel).
 8. Det vurderes å bygge et asylmottak, og naboene ønsker å påpeke i avisa at da vil det komme mange kriminelle utlendinger til området.
 9. Naboen din bygger en garasje, og har merkelig nok (synes du) fått tillatelse selv om du ikke skrev under på nabovarsel. Garasjen ødelegger noe av utsikten din. Du mistenker at tillatelsen skyldes at naboen er i slekt med saksbehandler i kommunen.
 10. En av dine journalister er imot innvandring og ønsker å skrive en artikkel om utfordringene han mener innvandring fører til i samfunnet.
- Hvilke saker vil du velge å publisere?
 - Hvordan begrunner du dine valg basert på presse-etikk (redaktøransvar, Vær Varsom-plakaten)?

Sikkerhet

Sikkerhet handler om å:

- sikre sine personlige opplysninger og data, f.eks. at man ikke blir utsatt for identitetstyveri eller at ens personlige filer blir hacket og spredd
- sikre seg i forbindelse med økonomiske transaksjoner, f.eks. netthandel
- sikre utstyr mot spam og virus

Belønning eller frykt

De som prøver å svindle oss på nett bruker to mekanismer; frykt eller belønning. De som prøver å lure deg blir stadig mer utspekulerte, og gir seg ofte ut for å være offentlige etater - f.eks. politiet eller skatte-etaten - eller kanskje banken din. Det man må være oppmerksom på er at ingen seriøse aktører vil be om å få tilsendt pinkoder, passord og lignende sensitive opplysninger fra deg eller be deg om å skrive dem inn i et skjema på en nettside hvis du ikke selv har bedt om f.eks. å få resatt ditt eget passord. Sjekk gjerne de offentlige etatenes hjemmeside, eller gjør et søk på nett for å se om det er flere som har fått slike meldinger eller at det er advarsler om svindler. Du kan også møte nettsvindel på sosiale medier, f.eks. at noen tilbyr deg den nye iPhone for 1 kroner hvis du trykker "like" - mange store merker har opplevd at merkenavnet har blitt misbrukt i slike sammenhenger.

Eksempler på frykt kan være;

- du har 3278 uløste problemer på datamaskinen din - trykk her for å reparere
- vi har resatt passordet ditt av hensyn til din sikkerhet, åpne vedlegget (eller trykk lenka) for å få ditt nye passord
- hvis du ikke trykker på denne lenka kan du risikere å få ekstra restskatt

- vi har oppdaget kriminell aktivitet på din datamaskin. Fyll ut dette skjemaet/trykk lenken for å forklare forholdet for politiet, ellers vil du bli anmeldt

Eksempler på belønning:

- hvor skal vi levere premien din
- gratulerer, du er kunde nr 1.000.000
- vi har forsøkt å levere deg en pakke (som du ikke har bestilt), trykk her for mer info
- det viser seg at du er arving til en formue i utlandet - bare send oss dine personopplysninger og et lite gebyr for saksbehandling så vil pengene bli overført
- du har vunnet i lotteri (som du ikke har deltatt i)

Passord

Den enkleste formen for sikkerhet er å bruke passord. Man kan sammenligne passordet med en nøkkel til huset ditt. Du låser døra når du forlater huset, og årsaken er at du vil sikre dine verdier. Du lar heller ikke fremmede få låne nøkkelen eller går fra døra ulåst. På samme måte er passord noe som er personlig, og som ikke andre skal ha tilgang til. De fleste av dagens ungdommer kjenner til brukernavn og passord ti minst en av sine venner - og må derfor tidlig læres opp til at dette ikke skal deles med andre. De tenker nok at det er et spørsmål om tillit, men dette er en helt feil innstilling.

Selv om "alle" vet at man skal ha ulike passord for ulike tjenester er det overraskende mange som bruker det samme passordet overalt. Dette skyldes nok i størst grad at man mangler strategier. Det finnes ulike strategier man kan bruke, f.eks. å sette sammen et passord basert på forbokstavene i et setning (første linje i en sang du kjenner godt kan være et eksempel). Har du mange konti bør du kanskje overveie å bruke en passordsafe. En passordsafe oppbevarer dine brukernavn og passord, og du låser opp safen med et masterpassord - du trenger derfor bare huske ett passord. Det finnes både gratisløsninger og betalingsløsninger for passordsafer. Alternativt bør du kanskje skrive ned brukernavn og passord i en notatblokk som du har liggende i skuffen hjemme - det vil ikke være sannsynlig at noen bryter seg inn for å stjele akkurat denne, så slik sett er det likevel tryggere enn å bruke samme passord overalt. Du bør bruke to-trinns autentisering der det er mulig - at du først skriver inn et passord, og deretter bruker en engangskode fra en kodegenerator eller som tilsendt tekstmelding. Nettbank er et typisk eksempel på denne type autentisering. Andre former for autentisering er også tatt i bruk (eks fingeravtrykk, retinaskanning), og flere andre - og mer sikre - varianter er nok underveis. Autentisering betyr å identifisere seg selv, men autorisering handler om tilgangsstyring - hva du som bruker skal ha tilgang til av tjenester etter at du har identifisert deg.

ID-tyveri

Identitetstyverier øker i omfang, og kan få alvorlige konsekvenser. Det er derfor ikke overraskende at forsikringsselskaper tilbyr forsikringer som skal hjelpe deg med å få tilbake din identitet og rydde opp i f.eks. økonomiske transaksjoner som har foregått i ditt navn - som låneopptak, kredittkjøp o.l. Det kan ta tid og være dyrt å rydde opp igjen etter identitetstyveri. Datatilsynet har en oversikt over hva du bør være på vakt overfor, og noen strategier du kan bruke dersom du mistenker at du har blitt utsatt for ID-tyveri. Mer informasjon finner du på denne lenka:

<https://www.datatilsynet.no/Sikkerhet-internkontroll/ID-tyveri/>.

ID-tyveri i sin enkleste form handler om "facerape" - hvor ungdommer kaster seg over en PC som eieren har forlatt midlertidig, og benytter anledningen til å skrive kommentarer og statusoppdateringer på vedkommendes Facebookside. De gjør det for å være "morsomme", men det er ikke alltid det er like morsomt for den det gjelder. Man må derfor lære elevene å logge ut fra sine enheter når de forlater dem - enten det er hjemme, i klasserommet eller på en Internettcafe i utlandet.

Useriøse nettbutikker

Vi handler mer og mer på nett, og da må man være naturlig skeptisk til nettbutikker. Er et tilbud for godt til å være sant, så er det nok ikke sant. Du finner en oversikt over, og gode tips på forbrukerombudets nettsider:

<http://www.forbrukerombudet.no/2012/04/11042251.0>

Spam og virus

Virus er ondsinnet programvare som spres på ulike måter - og oftest gjennom at du trykker på lenker du får på epost (kanskje også fra mennesker du kjenner), på sosiale medier, i pop-up-bokser som dukker opp på nettsider og som vedlegg i epost. Konsekvensene kan være milde eller alvorlige. Kanskje det bare blir sendt ut en morsom epost-melding fra din konto og til alle dine kontakter - eller kanskje noen tar kontroll over din datamaskin og bruker den til kriminelle handlinger. Den beste måten å unngå virus på er å ha oppdatert antivirus-programvare, og å være naturlig skeptisk til meldinger som ber deg om å trykke på en nettlénke eller åpne vedlegg i eposter hvor enten eposten er fra en ukjent eller at vedlegget ser merkelig ut.

Spam er uønsket reklame, og ofte vil en "avmelding" føre til at du får enda mer epost fordi du vil signalisere at dette er en aktiv epostkonto. Et spamfilter vil løse mye av problemet, og du bør være aktiv med å sette opp regler i epostklienten slik at du unngår å få mer spam fra samme avsender i innboksen din.

Aktuelle ressurser:

Slideshare: [Hva gjør du nå \(ikt\) interaktiv presentasjon spam og Ekte eller falsk](#)

Powerpoint: [Hva gjør du nå \(IKT\) interaktiv presentasjon.pptx](#)

Kommunikasjon

Kommunikasjonskompetanse

Kommunikasjonskompetanse er svært viktig og regnes som en av 21. århundrets ferdigheter. Gjennom kommunikasjon har kunnskap og ideer blitt delt – og resultert i både nye oppfinnelser og revolusjoner. Teknologien har ført til at kunnskap spres raskere enn noen gang tidligere, og vi har tilgang til eksperter som tidligere var vanskelige å få tak i – i inn- og utland. Siden vi i dag kommuniserer globalt må vi både forholde oss til hvordan vi skal kommunisere (egnet verktøy, språklig framstilling), kulturelle forskjeller (språk, normer, påkledning) og tidsforskjeller.

Oversetterprogram har gjort det enklere å kommunisere med mennesker som bruker andre språk enn vårt eget, selv om det fortsatt er rom for forbedringer (semantisk web og tale-til-tale-syntese er hva man ser for seg kommer for fullt i overskuelig framtid)

Tenk over; Teknologien gir muligheter for «å slå ned klasseromsveggene». Hva tror du menes med dette utsagnet?

Synkron og asynkron kommunikasjon

Synkron kommunikasjon er samhandling i sanntid, både avsender og mottaker må være tilstede samtidig. Eksempler

på synkron kommunikasjon er telefonsamtale, chat, videokonferanse, ansikt-til- ansikt-samtale, samskriving – og litt mer sjeldent; røyksignaler. Eksempler på asynkron kommunikasjon er brevpost, epost, tekstmeldinger på mobil, publisering på nett – og litt mer sjeldent; brevdue.

Tenk over; Hva slags type kommunikasjonsverktøy bruker du mest? Tenker du over hva slags type verktøy som vil være mest hensiktsmessig å bruke for ulike kommunikasjonsformål du har (varierer du etter behovet)? Tror du at vi sender for mange meldinger og eposter i dag – bare fordi vi kan? Har vi blitt for avhengige av å følge med på sosiale medier?

Et kommunikasjonssamfunn

Vi har blitt et kommunikasjonssamfunn, og det sendes enorme mengder epost, tekstmeldinger o.l. hver dag – noe som fører til man til tider nesten drukner i informasjon. Fulle epostbokser og en følelse av at man stadig vekk må sjekke oppdateringer på nett gjør at mange synes det blir mye stress i hverdagen.

Tenk over; Har kommunikasjonsmulighetene fratatt dagens generasjon evnen til å planlegge? Mange ungdommer sier de blir stresset av å følge med på mobil og nett hele tiden. Hvordan er situasjonen for dine elever – tror du at de er stresset eller har de lært seg å også være offline? Hvordan kan du lære dem å balansere hverdagen bedre (ikke behov for å være tilgjengelig eller online hele tiden)?

Digitalt samarbeid

Det er ulike måter å samarbeide på digitalt, og samarbeidet kan skje synkront eller asynkront – og hvor geografisk plassering ikke har noen betydning så lenge man har tilgang til Internett (selv om tidssonene riktignok kan være ganske forskjellige). I dagens digitale samfunn vil det å kunne samarbeide digitalt være en forutsetning for de fleste yrker.

- Samarbeid i sin enkleste form kan vær å sende filer til hverandre – enten via epost eller ved å bruke ulike skylagringstjenester.
- Wiki'er (som Wikipedia) er en form for samarbeid hvor flere kan delta, og hvor man kan jobbe asynkront.
- Samarbeidsdokumenter/samskrivingsdokumenter gjør at mange kan skrive samtidig i samme dokument.
- Chat og videosamtaler/konferanser er typisk synkron kommunikasjon, selv om chat også kan foregå asynkront. De fleste verktøy av denne typen kan også gjøre opptak av møtene slik at de kan sees på i etterkant.
- Ulike typer sosiale medier kan brukes i forbindelse med samarbeid – f.eks. gjennom å bruke diskusjonstråder eller hashtagger (# - emneknagg) for å holde oversikt. Her kan man f.eks. dele ideer eller lenker til ulike typer ressurser til bruk i arbeidet.
- Digitale oppslagstavler kan man bruke både synkront og asynkront – og her kan man komme med tips til gode

ressurser, drive idemyldring, skrive argumenter for/mot OSV.

Tenk over; Hvor viktig mener du det er å kunne samarbeide digitalt? På hvilke måter kan du legge til rette for at elevene kan samarbeide om skolearbeid i og utenfor skoletiden - og hva slags type arbeid mener du passer for denne type samarbeid? Hva kreves av teknologi for at dette skal fungere?

Digitale delingsarenaer

I dag har alle mulighet til å dele informasjon med andre på Internett, og det er ulike typer delingsarenaer man kan velge blant – avhengig av type produkt man skal dele. Man merker ofte det man deler med en form for «tag» slik at det blir enklere for andre å søke fram innholdet. Denne «tag'en» kan være hvor et bilde er tatt, hvem som har publisert, type innhold (utdanning, teknologi, helse osv.). Deling av kunnskap er viktig, men det fører til noen utfordringer i forhold til at mengden informasjon blir stor (søkeferdigheter) og at man må validere innholdet man finner (kritisk refleksjon og kildekritikk)

Noen eksempler på delingsarenaer:

- Videoer deles på videodelingskanaler som f.eks. YouTube og Vimeo
- Presentasjoner deles på f.eks. Slideshare
- Bilder deles på f.eks. Instagram og Flickr

- Lydfiler deles f.eks. på Soundcloud
- Alle typer filer kan deles via lagringstjenester på Internett, f.eks. OneDrive, iCloud, Dropbox, Box o.l.
- Mange deler tanker og ideer, eller formidler annet innhold via blogger, forum, wiki'er og sosiale medier

På flere av delingsarenaene kan man få en «embed»- kode (innbyggingskode). Denne kildekoden gjør at man kan vise fram innholdet på f.eks. blogg eller i LMS uten å måtte laste opp filen der (man legger på en måte inn en framviser på eget nettsted som henter innholdet fra delingsarenaen)

Tenk over; Hva og hvor mye deler du på nett? Hva publiserer elevene på nett – enten i forbindelse med skolen eller privat? Hva slags regelverk har skolen for elevers publisering av innhold på nett i forbindelse med skolearbeid?

Sosiale medier og PLN

Sosiale medier

Sosiale medier har eksplodert i bruk. Dersom Facebook hadde vært et land ville det vært verdens tredje største, og pustet India og Kina i nakken. Sosiale medier omtales gjerne som den femte statsmakten.

Det er mange typer sosiale medier, og med ulikt formål. Facebook brukes i hovedsak til å holde kontakt med venner og familie, selv om tjenesten også brukes av bedrifter. LinkedIn er et profesjonelt jobbnettverk. Twitter er en microbloggingstjeneste hvor man kan dele oppdateringer, lenker til ressurser eller ha diskusjoner med andre.

Det er ulike typer diskusjonsfora eller nettverk man kan bli medlem av – avhengig av hvilke interesser man har, fra politikk og hundehold til datingtjenester.

Sosiale medier omfatter også fildelingstjenester, f.eks. bilder, videoer og presentasjoner - som Instagram, Youtube og Slideshare.

Tenk over; Hvilke sosiale medier bruker du – og hva bruker du dem til? Hvordan tror du dine elever bruker sosiale medier i sin hverdag? Hvordan skal man sørge for at elevene ikke blir distraheret av sosiale medier i undervisningstiden? Hva slags

regelverk har skolen for faglig bruk av sosiale medier i undervisningen – og skal de brukes til dette?

Nettverksbygging

PLN står for Personlig LæringsNettverk. Netverksbygging blir viktig i tiden framover med tanke på f.eks. jobbmarkedet. Det krever at man både har gode relasjoner (kjenne de rette menneskene) og kan presentere seg selv på en god måte. Gjennom å bygge seg nettverk får man tilgang til informasjon andre deler, og kan selv dele med andre – og man må derfor tenke gjennom hvem man bør ha i sitt nettverk og kunne opprettholde relasjonene på en god måte. Mange mener at nettverk som LinkedIn har erstattet jobbannonser – og at rekruttering ofte foregår gjennom slike nettverk.

Tenk over; Et digitalt PLN gjør at du får et større «kollegium» enn kun lærere på egen skole. Hvem har du i ditt PLN og hvordan kan du bygge et større? Synes du at det å bygge nettverk og opprettholde relasjoner krever for mye tid? Hvordan holder lærerne på skolen seg orientert om hva som skjer innenfor utdanningssektoren – i inn- og utland? Hvor viktig er det å holde seg oppdatert når det gjelder f.eks. læringsteorier, trender innenfor læring eller pedagogisk bruk av teknologi?

PLN - personlig læringsnettverk

Svend Andreas Horgen
Høgskolen i Sør-Trøndelag
@svendah
studieleder nettbaserte fag
http://itfag.hist.no
stiftelsen TISIP
http://gjennestiden.blogspot.com
høgskolelektor itfag

P

Personal

L

Learning

N

Network

Illustrasjon: Shutterstock

Peer-to-peer dømmekraft

Dette er en obligatorisk oppgave i faget, og som inneholder peer-to-peer-vurdering. Det betyr at du skal skrive en oppgave som blir vurdert av en medstudent, og du skal selv vurdere en oppgave fra to/tre medstudenter. Det er ikke sikkert at du vurderer den/de som vurderer deg. I forbindelse med vurderingen skal du bruke vurderingskriterier som blir tilgjengeliggjort for deg.

Oppgaven

Oppgaven skal være på minst 800 og max 1200 ord. Skriv med 12 pkt skriftstørrelse.

Oppgavetekst

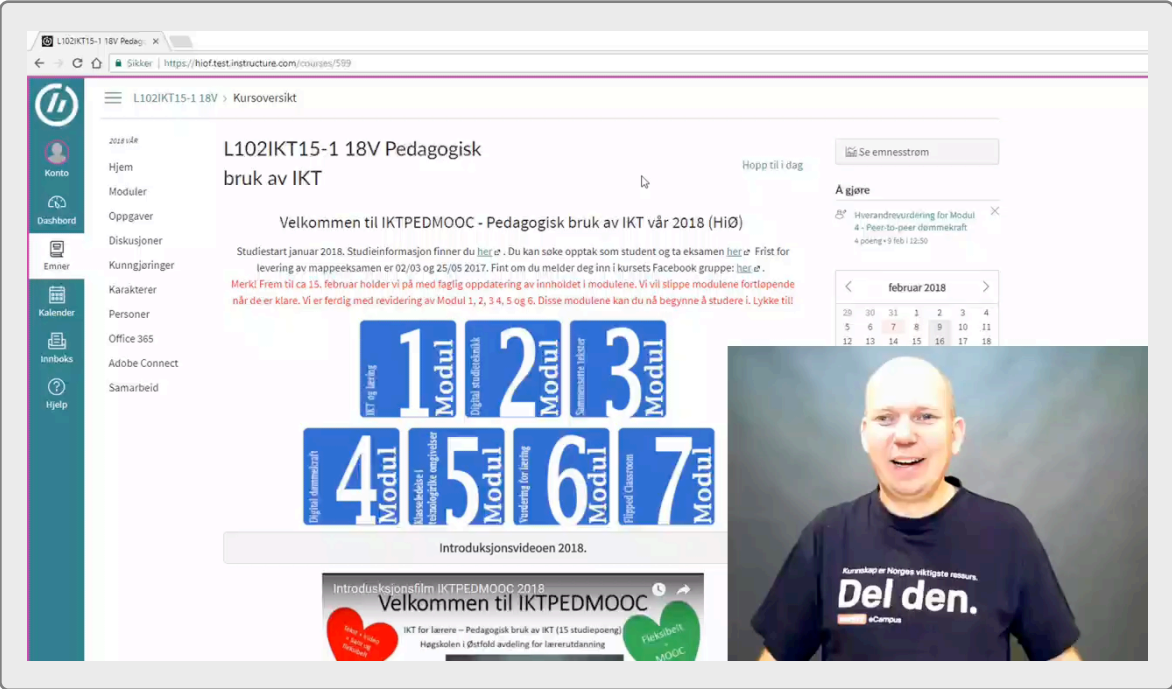
Du skal skissere ett eller flere undervisningsopplegg - i ett fag eller tverrfaglig - hvor dine elever skal jobbe med minst 1 av disse områdene;

- søk og kildekritikk
- opphavsrett (omtalt i modul 3 - sammensatte tekster)
- nettvett og nettikette
- kommunikasjon

Det er viktig at du markerer hvilket område du har pekt ut, og hva som er faglig læringsmål - f.eks. at du velger faglig mål i norsk, matematikk, naturfag osv og viser gjennom oppgaven hvordan du vil integrere arbeid med digitale ferdigheter i undervisningen. Hva slags verktøy du ønsker å benytte i undervisningen er ikke viktig i denne sammenhengen - det viktige er at du tydelig får fram hva slags refleksjoner du legger til grunn og hva elevene skal sitte igjen med etter endt undervisning, og hvorfor du har valgt å fokusere på akkurat dette området (f.eks hvorfor er det viktig at man jobber med søk og kildekritikk i forbindelse med dette faglige målet/i dette faget, hvorfor er det naturlig å koble digitale ferdigheter med dette læringsmålet).

Skjema for med studentevaluering:

De fire øverste punktene må være godkjent for at oppgaven i sin helhet skal bli godkjent. Du skal gi studenten du vurderer en kort redegjørelse for hvordan du har vurdert oppgaven i kommentarfeltet. I denne filmen viser vi hvordan du gjør det rent teknisk:

En vurderingsveiledning		
Du har allerede vurdert studenter med denne vurderingsveiledningen. Viktig endringer kan påvirke vurderingsresultatene.		
Kriterier	Vurderinger	Poeng
Det er et tydelig læringsmål (hva elevene skal sitte igjen med etter endt undervisning)	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	1,0 poeng
Det er tydelige vurderingskriterier (at elevene vet hva de blir målt på)	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	1,0 poeng
Undervisningsopplegget inneholder aktivitet hvor elevene skal jobbe med minst et av områdene søk og kildekritikk, opphavsrett, nettvett og netttikette, kommunikasjon	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	1,0 poeng
Det er en begrunnelse for hvorfor det er naturlig å jobbe med dette området (f.eks. søk og kildekritikk) i dette undervisningsopplegget	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	1,0 poeng
Hvis fokuset er søk og kildekritikk skal man både ha definert hva man skal søke etter (type informasjon) og kriterier som tilsier at man skal være kildekritisk f.eks. i form av at man skal vurdere kildens troverdighet og/eller at man skal oppgi kilder	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	0,0 poeng
Hvis fokuset er opphavsrett skal det undervisningsopplegget handle om å lære hva slags innhold som er lovlig å bruke og/eller kunne vurdere egnet lisens for publisering av eget innhold	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	0,0 poeng
Hvis fokuset er nettvett og netttikette skal det tydelig framkomme at man skal følge både juridiske lover og sosiale normer ved publisering på nett – alternativt at man reflekterer over hvordan man selv framstår på nett	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	0,0 poeng
Hvis fokus er kommunikasjon skal det i oppgaven tydelig framkomme at man gjør refleksjon rundt hva slags type kommunikasjon man bør bruke for denne spesifikke læringsaktiviteten	Dette området vil benyttes av den som vurderer for å gi kommentarer relatert til dette kriteriet.	0,0 poeng
Totalt antall poeng: 4,0		